

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КОНСТИТУЦІЙНА ЮРИСДИКЦІЯ»**

**для студентів I курсу магістратури
денних факультетів**

**Харків
2017**

Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Конституційна юрисдикція» для студентів I курсу магістратури денних факультетів / Уклад.: Т. М. Слінько, В. П. Колісник, Ф. В. Веніславський, Ю. В. Ткаченко, Л. І. Летнянчин, Г. В. Берченко. – Х.: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2017. – 84с.

У к л а д а ч і: Т.М. Слінько,
В. П. Колісник,
Ф.В. Веніславський,
Ю.В. Ткаченко,
Л.І. Летнянчин,
Г.В. Берченко.

Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою Університету протокол № ___ від _____)

1. ВСТУП

Навчальна дисципліна “Конституційна юрисдикція” розрахована на отримання студентами знань, формування у них умінь та навичок майбутньої практичної діяльності у сфері забезпечення Конституційним Судом України правової охорони та захисту конституційних цінностей, здійснення функцій конституційного контролю, офіційного тлумачення Конституції України та реалізації інших повноважень, передбачених Конституцією України.

Метою цього курсу є формування у студентів переконання щодо необхідності функціонування в демократичній, правовій державі спеціалізованого інституту конституційного контролю, головним завданням якого є забезпечення охорони та захист базових цінностей сучасного українського конституціоналізму: свободи, правового обмеження державної влади, прав людини, верховенства права, демократії, народовладдя, державного суверенітету, поділу державної влади, плюралізму тощо. Важливою складовою курсу є формування у студентів практичних умінь та навичок щодо підготовки звернень до Конституційного Суду України, правничого забезпечення здійснення провадження у справах в Конституційному Суді України, вироблення юридичних (правових) позицій у процесі перевірки на відповідність Конституції України законів та інших правових актів та офіційного тлумачення Конституції України.

У курсі також аналізуються доктринальні питання становлення та розвитку сучасного конституціоналізму, формування правової та демократичної державності; з’ясовуються особливості сучасного конституційного процесу в Україні та роль Конституційного Суду України в механізмі правової охорони та за-

хисту як тексту Основного Закону України, так і закріплених ним базових конституційних цінностей; аналізується статус Конституційного Суду України, його повноваження, форми та порядок звернення до Конституційного Суду, види та особливості проваджень у справах в Конституційному Суді України, види його рішень; досліджуються юридичні позиції Конституційного Суду України з найвагоміших питань суспільного та державного життя: гарантування конституційного ладу та народовладдя, реалізації та захисту конституційних прав і свобод, організації та здійснення публічної влади в Україні.

При вивченні дисципліни “Конституційна юрисдикція” студенти повинні :

– **знати** поняття конституційного контролю та особливості його здійснення, значення конституційної юрисдикції для охорони та захисту конституційних цінностей, офіційного тлумачення положень Основного Закону України, компетенцію Конституційного Суду України та порядок її реалізації, особливості проваджень у Конституційному Суді України, порядок реалізації рішень Конституційного Суду України, основні юридичні (правові) позиції, викладені у його рішеннях;

– **уміти** використовувати набуті знання у процесі правозастосовної діяльності під час захисту порушених прав і свобод особи у Конституційному Суді України, а також у процесі правничого забезпеченні його діяльності, у тому числі: скласти конституційні подання, звернення та скарги, процесуальні документи, що використовуються під час проваджень у Конституційному Суді України; аналізувати і застосовувати на практиці рішення Конституційного Суду України та сформульовані в них юридичні позиції; самостійно формулювати юридичні позиції.

2. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тема	всього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
1	Теоретичні засади конституційного контролю	2	2	–	4
2	Конституційний судовий контроль як форма правової охорони та захисту Конституції України	2	2	2	2
3	Тлумачення Конституції України Конституційним Судом України	4	2	2	2
4	Провадження у справах в Конституційному Суді України	4	2	2	2
5	Рішення Конституційного Суду України. Юридичні позиції Конституційного Суду України	4	2	–	4
6	Конституційний Суд України в механізмі захисту прав людини. Юридичні позиції з питань реалізації та захисту прав людини	6	4	2	6
7	Юридичні позиції Конституційного Суду України з питань гарантування конституційного ладу та реалізації народовладдя	4	2	2	5

8	Юридичні позиції Конституційного Суду України з питань діяльності публічної влади	4	2	2	5
Всього		30	18	12	30

ЗАТВЕРДЖЕНО
вченою радою Національного
юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол №___ від _____ р.)

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “КОНСТИТУЦІЙНА ЮРИСДИКЦІЯ”

I. Конституційна юрисдикція як форма охорони та захисту конституційних цінностей

Конституційні цінності як центральний елемент сучасного конституціоналізму та визначальна складова конституційного ладу України. Основні конституційні цінності (свобода, демократія, народовладдя, обмежене правління, права людини, поділ влади та система стримувань і противаг, громадянське суспільство) та роль інституту конституційного контролю в їх охороні та захисті.

Поняття та форми правової охорони та захисту конституції та конституційних цінностей. Теоретичні засади конституційного контролю та його значення в демократичній, правовій державі. Основні моделі сучасного конституційного контролю: американська (справа «Мербері проти Медісон»), європейська (австрійська) (дискусія Ганса Кельзена і Карла Шмітта щодо необхідності спеціалізованого органу конституційного контролю) та латиноамериканська. Попередній і наступний, формальний (процедурний) і матеріальний (змістовний) конституційний конт-

роль. Місце органів конституційного контролю в механізмі правової охорони конституції. Інтерпретаційна діяльність органу конституційного контролю як форма правової охорони та захисту конституції.

II. Конституційний Суд України як головний суб'єкт правової охорони та захисту Конституції України

Конституційно-правовий статус Конституційного Суду України та судді Конституційного Суду України. Організація діяльності Конституційного Суду України. Функції та повноваження Конституційного Суду України. Конституційний контроль та офіційне тлумачення Конституції України як головні форми правової охорони та захисту Конституції України. Підстави визнання законів та інших правових актів такими, що не відповідають Конституції України.

Поняття і види тлумачення нормативно-правових актів. Офіційне тлумачення Конституції України Конституційним Судом України. Практика Європейського суду з прав людини як джерело інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України. Межі тлумачення Конституції України. Доктрина “політичного питання” та її застосування в практиці Конституційного Суду України.

III. Провадження у Конституційному Суді України

Форми звернень до Конституційного Суду України: конституційне подання, конституційне звернення та конституційна скарга. Суб'єкти права на звернення до Конституційного Суду України. Відкликання конституційного подання (конституційної скарги).

Стадії провадження в Конституційному Суді України. Види проваджень. Відкриття конституційного провадження. Підстави відмови у відкритті провадження. Підготовка справи до розгляду Конституційним Судом України. Форми діяльності

Конституційного Суду України. Учасники конституційного провадження, їх права і обов'язки. Процедура розгляду конституційного подання (конституційного звернення, конституційної скарги) та винесення рішень Конституційним Судом України. Окрема думка судді Конституційного Суду України.

Юридична сила рішень Конституційного Суду України. Остаточність, обов'язковість і неоскаржуваність рішень Конституційного Суду України як гарантія їх виконання. Перегляд рішень Конституційного Суду України.

Юридичні (правові) позиції Конституційного Суду України: поняття, види, юридична сила. Вплив юридичних позицій Суду на правотворчу та правозастосовчу діяльність в Україні. Перегляд Конституційним Судом України своїх юридичних (правових) позицій.

IV. Конституційний Суд України в механізмі захисту прав людини. Юридичні позиції Конституційного Суду України щодо охорони і захисту цінностей конституційного ладу, функціонування органів публічної влади

Юридичні позиції Конституційного Суду сформульовані у рішеннях за справами, пов'язаними із реалізацією та захистом прав людини (щодо конституційного принципу рівності; щодо особистих прав людини (на життя, на свободу пересування і вільний вибір місця проживання, на доступ до інформації, на свободу думки і слова); щодо політичних прав громадян України (право на об'єднання, право брати участь у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; на мирні зібрання); щодо реалізації соціально-економічних прав; щодо конституційних гарантій прав людини).

Юридичні позиції Конституційного Суду сформульовані у рішеннях за справами, пов'язаними з гарантуванням та захистом конституційного ладу України (щодо верховенства права, демократичного характеру держави, принципу пріоритету прав людини, гарантування народного суверенітету; щодо референ-

думу та виборів, поділу державної влади, її правового обмеження; щодо державної мовної політики) та внесенням змін до Конституції України.

Юридичні позиції Конституційного Суду сформульовані у рішеннях за справами, пов'язаними з організацією та функціонуванням органів державної влади в Україні (справи про: регламент Верховної Ради України; дострокове припинення повноважень Верховної Ради України; компетенцію Верховної Ради України; законодавчий процес; порядок голосування на пленарних засіданнях; правові акти Верховної Ради України; правовий статус комітетів та фракцій Верховної Ради України; статус народного депутата України; дату виборів, строк перебування на посту, повноваження та правові акти Президента України (зокрема, у сфері взаємодії з Верховною Радою України; із виконавчою владою; із судовою владою; щодо проголошення всеукраїнського референдуму; керівництва зовнішньополітичною діяльністю; керівництва у сферах національної безпеки і оборони); формування Кабінету Міністрів України; повноваження Кабінету Міністрів України; статус члена Кабінету Міністрів України; відповідальність уряду; статус центральних та місцевих органів виконавчої влади; підсудність і підвідомчість питань органам судової влади; незалежність і недоторканність суддів; порядок оскарження судових рішень; статус Вищої Ради правосуддя; статус прокуратури) та місцевого самоврядування (справи про принцип матеріально-фінансової самостійності, про право територіальних громад на об'єднання, про статус районних у містах рад, про систему виконавчих органів місцевих рад, про статус сільського, селищного, міського голови, про особливості організації влади в містах Києві та Севастополі).

4. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ-КАЗУСИ

Т е м а 2. Конституційний судовий контроль як форма правової охорони та захисту Конституції України

П л а н

1. Правова охорона та захист конституційних цінностей як головна функція інституту конституційного контролю.
2. Сучасні моделі конституційного контролю. Конституційно-правовий статус Конституційного Суду України.
3. Функції та повноваження Конституційного Суду України.
4. Конституційний судовий контроль в системі правової охорони Конституції України.
5. Перевірка на відповідність Конституції України законів та інших правових актів як форма захисту Конституції України Конституційним Судом України.

ЗАВДАННЯ

1. У світі склалися та досить ефективно реалізовано дві основні моделі органів конституційної юрисдикції. Це американська та європейська (або австрійська) моделі. Крім того, в деяких країнах діє так звана іберійська (південноамериканська) модель, яку ще називають “суд ампаро”.

У деяких державах світу правовий захист конституції, як правило, здійснюють спеціально створені ради духовенства (наприклад, в Ірані таку охорону здійснює Вища Рада Вартових по охороні Конституції). Особливостями характеризується консти-

туційний контроль Франції, який здійснюється Конституційною Радою. Цей контроль, по-перше, має несудовий характер, а по-друге, його об'єктом не можуть бути закони, які вже набули чинності.

Коли і чому виникли американська і австрійська моделі конституційної юрисдикції? У чому полягає суть кожної із існуючих в світі основних моделей органів конституційної юрисдикції? Яка з цих моделей є найбільш прийнятною, ефективною та вдалою?

Яка модель конституційного контролю діє в Україні та чи можна її вважати для нашої держави і суспільства вдалою?

Що становить собою попередній і наступний, обов'язковий і факультативний, формальний і матеріальний конституційний контроль?

Підготуйте у вигляді таблиці аналіз переваг та недоліків існуючих моделей конституційного контролю.

2. До Конституційного Суду України надійшло конституційне подання 50 народних депутатів України, які просили здійснити офіційне тлумачення статей 147, 150, 151, 151-1 Конституції України у системному зв'язку зі ст. 6 Конституції України та визначити правовий статус (природу) Конституційного Суду України та його місце в системі поділу державної влади.

До якої гілки влади належить Конституційний Суд України?

Чи існують органи державної влади, які не належать до жодної з гілок державної влади, визначених статтею 6 Конституції України?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді-доповідача у цій справі.

3. Народний депутат України В. розробив законопроект "Про внесення змін до Закону України "Про Конституційний Суд України"". Цей законопроект передбачав зміну порядку формування Конституційного Суду України. Згідно із законопроектом Верховна Рада України, з'їзд суддів України та Кабінет Мі-

ністрів України обирають таємним голосуванням по шість суддів Конституційного Суду України. В пояснювальній записці до цього законопроекту було названо такі основні аргументи щодо необхідності його прийняття: по-перше, на відміну від існуючого порядку, по шість суддів буде обирати кожна із гілок державної влади; по-друге, буде усунена нерівність у процедурі обрання суддів Конституційного Суду України, оскільки шість із них призначалися, а дванадцять обиралися.

Чи можна вважати вірним твердження про те, що в Україні Конституційний Суд формується трьома гілками влади, при тому, що Президент України є лише главою держави, а шість суддів призначає саме він, а не Кабінет Міністрів України?

Який порядок призначення суддів існує в інших країнах (на прикладі європейських держав, та держав, що виникли на території колишнього СРСР)?

Який порядок зайняття вакантної посади судді Конституційного Суду України? Які додаткові вимоги до кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України, на Ваш погляд, бажано було б закріпити в ст. 148 Конституції України?

Підготуйте висновок Головного юридичного Управління Верховної Ради України щодо поданого законопроекту.

4. Президент України своїм Указом призначив громадянина Г. суддею Конституційного Суду України. Однак, призначений на посаду суддя Конституційного Суду України через низку об'єктивних і суб'єктивних причин до роботи не приступив. Новообраний Президент України видав Указ, яким скасував рішення попереднього Президента України про призначення громадянина Г. суддею Конституційного Суду України. Група народних депутатів в кількості 47 звернулася до Конституційного Суду України про визнання неконституційним вказаного Указу новообраного Президента України.

Які вимоги пред'являються до Указу Президента України про призначення судді Конституційного Суду України?

З якого моменту суддя Конституційного Суду України

вважається таким, що вступив на посаду?

Чи має значення для вирішення цього казусу те, що причини були у одному випадку об'єктивними, а у іншому схожому випадку – суб'єктивними?

Підготуйте проект Рішення Конституційного Суду України?

5. 24 лютого 2014 року Верховна Рада України ухвалила постанову «Про реагування на факти порушення суддями Конституційного Суду України присяги судді» № 775-VII. Цією постановою було достроково припинено повноваження та звільнено з посад 5 суддів Конституційного Суду України у зв'язку з порушенням ними присяги. В якості обґрунтування порушення присяги стало те, що зазначені судді брали участь у прийнятті рішень КСУ від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010, від 29 травня 2013 року № 2-рп/2013, від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012. На думку Верховної Ради України, зазначені судді порушили приписи статей 3, 19, 147-153 Конституції України (не забезпечили верховенство Конституції України; порушили обов'язок захищати конституційний лад держави, конституційні права та свободи людини і громадянина; вчинили дії, що суперечать змісту присяги судді Конституційного Суду України, чесному і сумлінному виконанню обов'язків судді Конституційного Суду України).

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини звернувся до Конституційного Суду України щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) вказаної постанови Верховної Ради України, оскільки цією постановою, на його думку, український парламент порушив незалежність Конституційного Суду України.

В чому полягають гарантії незалежності суддів КСУ?

Який порядок дострокового припинення повноважень та звільнення судді КСУ?

Чи є дії Верховної Ради України по звільненню суддів шляхом прийняття відповідної постанови правомірними?

Підготуйте проект Рішення Конституційного Суду України.

6. Суб'єкт права на конституційне подання – Президент України – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частин 1, 2 та 3 ст. 124 Конституції України. Зокрема Президент України просив розтлумачити, чи мають право суди загальної юрисдикції приймати до свого провадження і розглядати по суті позовні заяви про поновлення на роботі, зміну формулювання щодо звільнення членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади та осіб, яких згідно з Конституцією України призначають на посади та звільняють з посад Президент України або Верховна Рада України. На його думку, ці спори не підвідомчі судам загальної юрисдикції, оскільки для таких осіб (Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України, керівники інших центральних органів виконавчої влади, Генеральний прокурор, Голова Антимонопольного комітету України, Голова Фонду державного майна України, судді) Конституцією України встановлено особливий порядок призначення на посади та звільнення з посад.

Голова Верховної Ради України, у своїй офіційній відповіді на звернення судді-доповідача у цій справі зазначив, що компетенція судів загальної юрисдикції поширюється на будь-який юридичний спір, в тому числі й на зазначений. А Генеральний прокурор вважає неможливим оспорування таких актів у судах загальної юрисдикції, оскільки визначення їх конституційності належить до повноважень Конституційного Суду України.

Які обставини стали підставою для цього конституційного подання Президента України?

Проаналізуйте позиції сторін у справі від 7 травня 2002 року № 8-рп/2002.

Проаналізуйте юридичну (правову) позицію Конституційного Суду України, висловлену в рішенні від 7 травня 2002 року № 8-рп/2002.

Підготуйте висновок наукового консультанта судді

Конституційного Суду України щодо розмежування повноважень Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції.

7. Як відомо, Конституційний Суд України не задовольнив клопотання 48 народних депутатів України про визнання неконституційним Закону України “Про вибори народних депутатів України”, яким запроваджено пропорційну виборчу систему по виборах до парламенту України, посилаючись на доктрину політичного питання. Суб’єкт права на конституційне подання обґрунтовував неконституційність закону тим, що така система обмежує проголошений ст. 71 Конституції України принцип прямого і рівного виборчого права.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини звернувся до Конституційного Суду України з поданням про визнання неконституційним окремих положень Закону України “Про місцеві вибори” в частині запровадження пропорційної виборчої системи по виборах депутатів міських, районних у місті, районних та обласних рад.

Що таке “доктрина політичного питання” та яке значення вона має для діяльності Конституційного Суду України? Назвіть приклади з практики функціонування Конституційного Суду України прямого посилання на доктрину політичного питання.

Підготуйте висновок наукового консультанта судді Конституційного Суду України щодо конституційності окремих положень Закону України “Про місцеві вибори” в частині запровадження пропорційної виборчої системи по виборах депутатів міських, районних у місті, районних та обласних рад.

8. У процесі здійснення офіційного тлумачення окремих положень Розділу XII Конституції України, серед суддів Конституційного Суду України виникла дискусія щодо конституційності низки положень Закону України “Про Конституційний Суд України”, який регулює його ж діяльність. Як результат, суддя-доповідач запропонував у цьому ж провадженні визнати такими

що не відповідають Конституції України (є неконституційними) декілька норм Закону України “Про Конституційний Суд України”, які визначали межі його повноважень.

Чи має Конституційний Суд України на це право? Як це узгоджується із процесуальним принципом “ніхто не може бути суддею у власній справі”? Що таке концепція самообмеження Конституційного Суду?

Чи має право Конституційний Суд України, здійснюючи правотлумачну діяльність, перевіряти на конституційність закони та інші нормативно-правові акти, а також окремі їх положення, щодо яких у конституційному поданні відсутня вимога стосовно визнання таких положень неконституційними?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді Конституційного Суду України щодо пропозиції судді-доповідача.

9. До Конституційного Суду України надійшло звернення Президента України, який просив перевірити на відповідність Конституції України проект міжнародного договору, відповідно до якого Україна стає повноправним членом НАТО. Зокрема, Президент України просив Конституційний Суд України перевірити, чи не суперечитиме членство України в НАТО конституційним принципам, закріпленим статтями 17 та 18 Конституції України.

Чи можна вважати перевірку Конституційним Судом України на конституційність проекту міжнародного договору формою правової охорони Конституції України?

Чи є підстави для визнання проекту міжнародного договору України про членство в НАТО таким, що не відповідає Конституції України?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді-доповідача щодо відповідності Конституції України проекту міжнародного договору України про членство в НАТО.

10. До Конституційного Суду України надійшло звернення 54 народних депутатів України про визнання неконституцій-

ним Закону України № 317-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Зокрема, народні депутати України звертали увагу, що цей Закон порушує базові конституційні цінності – демократичний характер української держави (ст. 1 Конституції України), принцип політичної та ідеологічної багатоманітності (ч. 1 статті 15 Конституції України), а як наслідок – свободу політичної діяльності загалом, які має охороняти та захищати саме Конституційний Суд України. Окрім того, цей Закон не відповідає ч. 1 ст. 37 Конституції України, яка закріпила вичерпний перелік підстав заборони утворення та діяльності політичних партій.

Чи можна вважати визнання Конституційним Судом України закону неконституційним однією з форм захисту Конституції?

Чи є підстави для визнання Закону України № 317-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» неконституційним?

Проаналізуйте рішення Європейського суду з прав людини у справі «Партія Свободи і демократії (ÖZDEP) проти Туреччини» та «Об'єднана Комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини».

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цього звернення.

К о н т р о л ь н і з а п и т а н н я

1. На захист яких конституційних цінностей спрямована діяльність Конституційного Суду України?
2. Назвіть основні гарантії діяльності Конституційного Суду України?
3. Назвіть основні функції та повноваження Конституційного Суду України.
4. Яким чином Конституційний Суд України здійснює правову охорону Конституції України?

5. Назвіть правові засоби, які має Конституційний Суд України, для ефективного захисту Конституції України?

6. Назвіть підстави визнання правових актів неконституційними.

7. Назвіть юридичні наслідки визнання правових актів неконституційними.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Барабаш Ю. Г. Конституційний Суд versus адміністративні суди?: роздуми з приводу статті В. М. Кампо / Ю. Г. Барабаш // Юрид. вісн. України. – 2009. – № 38. – С. 12.

Баулін, Ю. В. Новий конституційний формат діяльності Конституційного Суду України: конституційна скарга / Ю. В. Баулін // Право України. - 2016. - N 7. - С. 19-23

Баулін Ю. Двадцять років вітчизняної конституційної юрисдикції / Ю. Баулін // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С. 23-40.

Бориславська О. Роль органу конституційної юрисдикції у формуванні в Україні системи конституціоналізму європейського зразка: до постановки проблеми / О. Бориславська // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 3. – С. 62-71.

Веніславський Ф. В. Конституційний Суд України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу / Ф. В. Веніславський // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. № 2. – С. 130-137.

Кампо В. Стан та перспективи розвитку наукових доктрин конституційної юстиції в Україні / В. Кампо // Юрид. журн. - 2012. – № 7/8. – С. 68-75.

Ковалко Н. М. Актуальні пропозиції імплементації міжнародного законодавства в сфері конституційного контролю в правову систему України/ Н. М. Ковалко, А. О. Дрозд // Право і суспільство. – 2016. – № 4. – С. 26-33

Кравчук В. Особливості конституційно-правового статусу суддів Конституційного Суду України / В. Кравчук // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 4. – С. 109-112.

Летнянчин Л. І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи / Л. І. Летнянчин // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр. / редкол.: О. В. Петришин та ін.: – Х.: Право, 2016. – № 3 986). – С. 194-203.

Савчин М. В. Конституційний Суд України та реалізація Конституції України / М. В. Савчин // Публічне право. – 2015. – № 1. – С. 9-17.

Селіванов А. О. Доктрина компетенції конституційного правосуддя в Україні: повнота і дієвість / А. О. Селіванов // Право України. – 2013. – № 12. – С. 111-121.

Стецюк П. Б. Конституційний Суд України в системі органів державної влади (до питання про роль органу конституційної юрисдикції в механізмі «стримувань і противаг сучасної конституційної держави) / П. Б. Стецюк. // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – №641. – С. 68–77.

Стецюк П. Зміни до Основного Закону України щодо правосуддя (конституційно-юрисдикційний зріз) / П. Стецюк // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С. 194-201.

Стрижак А. А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави / А. А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 6. – С.4-11.

Шаповал, В. М. Конституційний контроль в Україні: концепт та інститути / В. М. Шаповал // Право України. - 2016. - N 10. - С. 125-140.

Шевчук І.М. Становлення та розвиток інституту конституційного контролю в Україні / І.М.Шевчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право» / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Т. I. – Вип. 31. – С.112-115.

Т е м а 3. Тлумачення Конституції України Конституційним Судом України

П л а н

1. Поняття, функції та види тлумачення.
2. Офіційне тлумачення Конституції України як функція Конституційного Суду України.
3. Способи тлумачення Конституції України.
4. Межі тлумачення Конституційним Судом України Конституції України.
5. Практика Європейського Суду з прав людини як джерело інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України.

ЗАВДАННЯ

11. Суб'єкт права на конституційне подання (45 народних депутатів України) звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням здійснити офіційне тлумачення ст. 18 Конституції України у системному зв'язку з положеннями Закону України “Про основи національної безпеки України”, що визначають *“Основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України поглиблення співпраці з Організацією Північноатлантичного договору з метою досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства у цій організації”*.

На пленарному засіданні Конституційного Суду України під час розгляду справи представник суб'єкта конституційного подання наполягав розглядати зазначені положення у зв'язку зі ст. 1 Конституції України: “Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава”, та ч. 7 ст. 17: “На території України не допускається розташування іноземних військових баз”. А з урахуванням положень Декларації про державний суверенітет України, яка є основою для нової Конституції України, щодо наміру України стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках (ч. 5 Розд. 9), просив визнати відповідні положення Закону України “Про основи національної безпеки України” неконституційними.

Чи має право Конституційний Суд України здійснювати

офіційне тлумачення окремих норм закону, які перебувають у системному зв'язку з положеннями Конституції України?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України у цій справі.

12. На засіданні Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення статті 1 Конституції України серед суддів виникла дискусія щодо підходів та способів тлумачення вказаної норми. Одна група суддів Конституційного Суду України пропонувала інтерпретувати статтю 1 Основного Закону України, виходячи із того, що ця норма є нормою-дефініцією і вважала, що основний наголос необхідно робити на характеристиці відповідних ознак української державності. Друга група суддів стверджувала, що вказана норма є нормою-принципом і тому необхідно її інтерпретувати, виходячи із того, що дана стаття містить низку принципів конституційного регулювання. А третя група суддів Конституційного Суду України зазначала, що стаття 1 Конституції України є нормою-ціллю, а це означає, що вона взагалі не має ніякого регулятивного потенціалу та регулятивного впливу і тому її тлумачення немає ніякого сенсу.

Які вам відомі підходи та способи щодо тлумачення Конституції України? Які критерії мають бути в основі вибору того чи іншого підходу?

Який з підходів, запропонований суддями у наведеній ситуації, є найбільш прийнятним, обґрунтованим та переконливим?

Підготуйте проект висновку наукового консультанта судді Конституційного Суду України щодо способів тлумачення, які можуть бути застосовані у цій справі.

13. Національний банк України (НБУ) звернувся до Конституційного Суду України з метою дати офіційне тлумачення положення ч. 1 ст. 58 Конституції України, яке визначає, що закони та інші нормативно-правові акти мають зворотню дію в часі у випадках, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, і роз'яснити, чи поширюється це положення на

юридичних осіб? Необхідність такого тлумачення НБУ пояснює тим, що обласні управління НБУ неоднозначно застосовують положення Закону України “Про внесення змін до деяких декретів Кабінету Міністрів України з питань валютного регулювання”, яким скасовано обов’язковий продаж валютних надходжень і відповідальність юридичних осіб (ст. 1 Закону). Зокрема, управління і далі накладають штрафи на юридичних осіб за не своєчасний продаж надходжень в іноземній валюті, що мав місце до набрання чинності зазначеним вище законом. Це, на думку суб’єкта права на конституційне звернення, суперечить законодавству, оскільки положення ст. 58 Конституції України про зворотню дію законів у випадках, коли вони пом’якшують або скасовують відповідальність, повинні поширюватись і на юридичних осіб.

Проаналізуйте позиції сторін у справі від 9 лютого 1999 року № 1-рп/99.

Проаналізуйте юридичну (правову) позицію Конституційного Суду України, висловлену в рішенні від 9 лютого 1999 року № 1-рп/99. Які способи тлумачення Конституції України застосував Конституційний Суд України при прийнятті цього рішення?

Оцініть аргументи суддів Конституційного Суду України, висловлені в їх окремих думках у цій справі.

14. Президент України як гарант державного суверенітету та територіальної цілісності України вніс у порядку законодавчої ініціативи на розгляд Верховної Ради України проект закону України “Про відновлення ядерного статусу України”.

Народні депутати України звернулися до Конституційного Суду України з поданням, у якому просили, посилаючись на практичну необхідність, надати офіційне тлумачення положення статті 18 Конституції України, відповідно до якого “Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами між-

народного права” у системному зв’язку з положенням Декларації про державний суверенітет України в частині декларування Україною наміру в майбутньому дотримуватися “трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї”.

Яке, на ваш погляд, рішення має ухвалити Конституційний Суд України за даним поданням?

Підготуйте проект відповідного рішення Конституційного Суду України.

15. На пленарному засіданні Конституційного Суду України громадянин США К., обстоюючи свої вимоги щодо офіційного тлумачення ч. 2 ст. 34 Конституції України: “Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на власний вибір”, просив Суд взяти до уваги практику Європейського Суду з прав людини щодо інтерпретації ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., в якій сформульовано принцип, що “межі допустимої інформації щодо посадових та службових осіб можуть бути ширшими порівняно з межами такої ж інформації щодо звичайних громадян. Тому, якщо посадові чи службові особи діють без правових підстав, то мають бути готовими до критичного реагування з боку суспільства”. У протилежному випадку він залишав за собою право на оскарження рішення Конституційного Суду України до Європейського Суду з прав людини.

Яке значення має рішення та практика Європейського Суду з прав людини для інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України?

Чи може Конституційний Суд України ігнорувати правові позиції ЄСПЛ при офіційному тлумаченні Конституції України?

Яке рішення має ухвалити Конституційний Суд України у цій справі? Підготуйте проект відповідного рішення Конституційного Суду України.

16. Президент України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням, в якому містилася вимога надати офіційне тлумачення статті 7 Конституції України: “В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування”. В процесі розгляду цієї справи суддя-доповідач Конституційного Суду України заявив, що неможливо надати адекватне та правильне тлумачення відповідної статті Конституції України без аналізу деяких статей Розділу XI Основного Закону України, зокрема статей 140, 142, 145. Конституційний Суд України підтримав суддю-доповідача і разом зі статтею 7 Конституції України вирішив розтлумачив вказані статті.

Наскільки правомірними є дії Конституційного Суду України, якщо в процесі тлумачення однієї статті Конституції України Конституційний Суд України вирішив здійснити тлумачення інших статей Основного Закону України, які не були предметом звернення.

Підготуйте проект висновку наукового консультанта судді Конституційного Суду України щодо цього питання.

17. До Конституційного Суду України надійшло звернення від уповноваженого суб’єкта з вимогою здійснити офіційне тлумачення частини першої статті 10 Конституції України. Під час попереднього розгляду цього звернення між суддями Конституційного Суду України виникла суперечка з приводу того, чи може Конституційний Суд України повторно здійснювати офіційне тлумачення статті, щодо якої вже є офіційне тлумачення. Одні судді стверджували, що Конституційний Суд України не може цього робити ні в якому разі, оскільки тим самим він порушує принцип остаточності, незмінності та неоскаржуваності рішень Конституційного Суду України. Інші судді Конституційного Суду України стверджували, що повторне офіційне тлумачення відповідної статті Конституції України не тільки можливе, а і є в окремих випадках необхідним, оскільки суспільно-політичні умови, в яких здійснюється конституційно-правове регулювання, змінюються. Тим самим Конституційний Суд України має реагувати на такі зміни.

Слід вирішити цей спір, аргументуючи відповідь.

Чи є підстави для відкриття конституційного провадження за цим зверненням?

Складіть відповідне процесуальне рішення Конституційного Суду України.

18. До Конституційного Суду України надійшло звернення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, з вимогою здійснити офіційне тлумачення частин 1 та 4 статті 37 Конституції України. Необхідність в такому офіційному тлумаченні Уповноважений Верховної Ради України з прав людини обґрунтовував тим, що посадові особи органів державної реєстрації відмовляють у проведенні реєстрації тих політичних партій та громадських організацій, статутні документи яких, на їх думку, містять положення, що суперечать вимогам частини 1 статті 37 Конституції України. У той же час, відповідно до частин 4 статті 37 Конституції України, заборона діяльності об'єднань громадян здійснюється лише в судовому порядку.

У зв'язку з цим, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини просив роз'яснити, чи мають право органи державної реєстрації у зазначених випадках приймати рішення про відмову у проведенні державної реєстрації політичних партій та громадських організацій, чи це має здійснюватися виключно у судовому порядку.

Дайте оцінку аргументів Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з урахуванням правової позиції Європейського суду з прав людини у справі «Партія Свободи і демократії (ÖZDEP) проти Туреччини» та «Об'єднана Комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини».

Підготуйте проект висновку наукового консультанта судді-доповідача Конституційного Суду України щодо мотивувальної частини рішення з цього питання.

19. До Конституційного Суду України звернулися 45 народних депутатів України з клопотанням здійснити офіційне тлумачення статті п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України у систем-

ному зв'язку із Законом України «Про очищення влади». У своєму зверненні народні депутати просили розтлумачити, чи означає положення, закріплене п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України, що окрім цивільно-правової, дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності інших видів юридичної відповідальності законами України запроваджено бути не може, і чи можна вважати негативні наслідки, передбачені Законом України «Про очищення влади», новим, непередбаченим Конституцією України видом юридичної відповідальності.

У яких Рішеннях Конституційного Суду України сформульовано юридичну (правову) позицію щодо видів юридичної відповідальності? Чи є підстави вважати люстраційні процедури певним видом юридичної відповідальності?

Чи має Конституційний Суд України враховувати при прийнятті рішення правову позицію Європейського суду з прав людини у справах про люстрацію та висновки Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії)?

Підготуйте проект мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України з цієї справи. При цьому слід зазначити, які саме положення Закону «Про очищення влади» слід визнати неконституційними.

К о н т р о л ь н і з а п и т а н н я

1. Які існують види тлумачення і чим вони відрізняються від способів тлумачення?
2. Чому тлумачення Конституційного Суду України є офіційним?
3. Які основні функції офіційного тлумачення ви знаєте?
4. Чи можна вважати інтерпретаційну діяльність Конституційного Суду України формами правової охорони та захисту Конституції України?
5. Що є підставою для звернення до Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення Конституції України?
6. Чи є рішення Європейського Суду з прав людини

обов'язковими для Конституційного Суду України у справах щодо офіційного тлумачення?

С п и с о к л і т е р а т у р и

Гультай М. Норми міжнародного права у практиці Конституційного Суду України / М. Гультай, Н. Кияниця // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 6. – С. 81-89.

Єзеров А. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України / А. Єзеров. // Юридичний вісник. – 2014. – №6. – С. 38–46.

Наливайко Л. Р. Теоретико-прикладні проблеми тлумачення конституції та законів України Конституційним Судом України / Л. Р. Наливайко, О. М. Сеньків // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2015. – №1. – С. 68-75.

Савчин М. В. Конформне тлумачення Конституції та забезпечення єдності правової системи в діяльності Конституційного Суду України / М. В. Савчин, Р. В. Марчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 11. – С. 44-52.

Слінько Т. М. Практика Європейського суду з прав людини як джерело інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України / Т. М. Слінько // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 596-601.

Тацій В. Я. Питання меж тлумачення Конституційним Судом Конституції та законів України / В.Я. Тацій, Ю. М. Тодика // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 4 (27). – С. 31-40.

Тодика Ю. М. Способи тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 2 (25). – С. 51-60.

Топчій В. В. Офіційне тлумачення конституційних норм щодо прав людини у парадигмі юридичної герменевтики / В. В. Топчій // Публічне право. – 2016. – № 1. – С. 276-283.

Тупицький, О. Конституційний і Верховний суди України та співвідношення їхніх правових позицій в аспекті здійснен-

ня інтерпретаційних функцій / О. Тупицький // Вісник Конституційного Суду України : загальнодержавне періодичне видання. - 2016. - N 2/3. - С. 194-202

Шевчук С. Узгодженість практики Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України / С. Шевчук // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 4-5. – С. 122-130.

Шлюк С. В. Офіційне тлумачення конституції та законів як елемент юрисдикції органів конституційної юстиції / С. В. Шлюк // Право і безпека. – 2012. – № 3. – С. 60–65.

Т е м а 4. Провадження у справах в Конституційному Суді України

П л а н

1. Поняття і особливості проваджень у Конституційному Суді України.

2. Учасники, стадії та строки конституційних проваджень.

3. Порядок звернення до Конституційного Суду України та форми звернень. Суб'єкти звернення до Конституційного Суду України.

4. Відкриття конституційного провадження. Підстави для відмови у відкритті конституційного провадження.

5. Розгляд конституційних звернень (подань, конституційних скарг) Сенатом та Великою Палатою Конституційного Суду України. Прийняття рішень Конституційним Судом України.

6. Поняття та види рішень Конституційного Суду України. Юридична сила рішень Конституційного Суду України.

7. Окрема думка судді Конституційного Суду України.

8. Юридичні позиції Конституційного Суду України: поняття, види, юридична природа. Зміна правової позиції Конституційним Судом України.

ЗАВДАННЯ

20. Під час розгляду Великою Палатою Конституційного Суду України справи щодо надання висновку про відповідність законопроекту “Про внесення змін до Конституції України” статтям 157 та 158 Конституції України між суддями Конституційного Суду України виникла дискусія щодо розуміння дійсного змісту ч. 2 ст. 157 Конституції України. У зв’язку з цим було ухвалено рішення зупинити провадження у справі та прийняти Ухвалу, якою Конституційний Суд України зобов’язував Президента України звернутися до Конституційного Суду України з проханням надати офіційне тлумачення ч. 2 ст. 157 Конституції України.

Чи міг Конституційний Суд України за таких підстав зупинити провадження у справі? Наскільки правомірним є прийняття вказаної Ухвали?

Як має діяти Президент України? Підготуйте проект відповіді юридичного управління Адміністрації Президента України на Ухвалу Конституційного Суду України.

21. Політична партія “Прогресивних комуністів” звернулася до Конституційного Суду України з конституційною скаргою, в якій просила визнати неконституційним Закон України “Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки”. Підставою для звернення стало рішення про заборону її діяльності, прийняте на підставі висновку Міністерства юстиції України. У скасуванні вказаного рішення політичній партії було відмовлено апеляційним адміністративним судом України.

Під час попереднього розгляду конституційної скарги між суддями Конституційного Суду України виникла дискусія щодо двох питань: по-перше, чи є політична партія належним суб’єктом звернення до Конституційного Суду України з конституційною скаргою; а по-друге, чи є рішення апеляційного адміністративного суду остаточним судовим рішенням в її справі в

аспекті статті 151-1 Конституції України.

Яке рішення має бути ухвалене Конституційним Судом України за результатами попереднього розгляду конституційної скарги? Складіть його проект.

22. Конституційний Суд України 16 вересня прийняв до розгляду справу щодо офіційного тлумачення ст. 7 Конституції України. Суддею-доповідачем у цій справі було призначено суддю Б. Пленарне засідання, на якому Конституційний Суд України має ухвалити остаточне рішення по справі, призначено на 10 жовтня. Однак з'ясувалося, що 10 жовтня виповнюється дев'ять років з моменту призначення Б. суддею Конституційного Суду України. У зв'язку з цим суб'єкт, що звернувся до Конституційного Суду України щодо тлумачення відповідної статті Конституції України, направив Голові Конституційного Суду України клопотання про відвід судді Б.

Проаналізуйте, чи має право суддя Б. брати участь у засіданні Конституційного Суду України, призначеному на 10 жовтня?

Чи має право суб'єкт звернення до Конституційного Суду України заявляти клопотання про відвід суді у провадженні щодо офіційного тлумачення Конституції України? Які підстави для відводу судді КСУ є прийнятними?

Підготуйте висновок експерта – консультанта Голови Конституційного Суду України щодо заявленого відводу судді.

23. Під час розгляду справи в Конституційному Суді України з'ясувалося, що представник суб'єкта права на конституційне подання є рідним братом одного з суддів Конституційного Суду. У зв'язку з цим, один із учасників конституційного провадження під час засідання Конституційного Суду України заявив про відвід цього судді.

Яким чином має бути вирішена ця ситуація? Як це питання вирішувалося у попередніх редакціях Регламенту Конституційного Суду України та в чинних процесуальних кодексах України? Яке регулювання більш сприяє забезпеченню принципів

незалежності та неупередженості Конституційного Суду України?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді Конституційного Суду України з цього питання.

24. Під час розгляду адміністративного позову політичної партії до Центральної Виборчої Комісії щодо неправомірного та непропорційного представництва цієї партії в окружних виборчих комісіях, суд не допустив до участі в процесі в якості представника цієї партії громадянина А. – юриста партії, представника партії в ЦВК. Суд послався на положення статті 131-2, яка визначає, що виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а громадянин А. не має свідоцтва на право зайняття адвокатською діяльністю. Заперечення А., який посилався на положення ст. 59 Конституції України, відповідно до якого *“кожен є вільним у виборі захисника своїх прав”*, та на Рішення Конституційного Суду України від 16.11.2000 р. (справа про право вільного вибору захисника), суд до уваги не прийняв. Також суд не прийняв до уваги й той аргумент, що інші суди допускали до участі в подібних процесах осіб, які не мали свідоцтв на право зайняття адвокатською діяльністю. У задоволенні апеляційної скарги на це рішення було відмовлено.

Політична партія вирішила ініціювати звернення до Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення ст. 59 Конституції України у системному зв'язку зі статтею 131-2 Конституції України.

Чи є у даному випадку підстави для звернення до Конституційного Суду України? Хто може бути суб'єктами звернення до Конституційного Суду України з цього питання? Яким чином політична партія може ініціювати звернення до Конституційного Суду України?

Чи поширюється вимога статті 131-2 КУ на представництво в Конституційному Суді України?

Складіть проект звернення до Конституційного Суду України.

25. Ухвалення Рішення під час голосування у Великій Палаті Конституційного Суду України підтримали дванадцять суддів Конституційного Суду України. Одразу після голосування одному із суддів Конституційного Суду України, який підтримав це рішення, стало зле і його забрала карета швидкої допомоги. У подальшому виявилось, що у судді важке захворювання і він пробуде у лікарні щонайменше три місяці. Таким чином Рішення Конституційного Суду України вказаним суддею Конституційного Суду України підписане не було. Голова Конституційного Суду України доручив своєму науковому консультанту підготувати висновок щодо можливості офіційного оприлюднення цього Рішення Конституційного Суду України у «Віснику Конституційного Суду України».

Як Ви вважаєте, чи буде чинним це Рішення Конституційного Суду України?

Наскільки важливим є процедура підписання Рішення кожним суддею Конституційного Суду України, які брали участь у його засіданні?

Як бути у тому випадку, коли наступного дня після голосування повноваження судді КСУ припинилися у зв'язку з досягненням 70-річного віку (чи може він підписати Рішення, за яке голосував учора чи три дні тому)? Чи може такий суддя КСУ написати окрему думку?

Підготуйте висновок наукового консультанта Голови Конституційного Суду України з цього питання.

26. Конституційний Суд України розглядав справу щодо офіційного тлумачення частини 1 статті 9 Конституції України за зверненням 48 народних депутатів України. Під час розгляду справи до Конституційного Суду України надійшло звернення Президента України щодо офіційного тлумачення частини 2 статті 9 Конституції України. На черговому засіданні Голова Конституційного Суду України оголосив, що ці дві справи необхідно об'єднати і в подальшому розглядати їх разом. У засіданні Конституційного Суду України було оголошено перерву для вивчення цієї пропозиції.

Чи обґрунтованою є пропозиція Голови Конституційного Суду України?

Як бути у тому випадку, коли один суддя-доповідач на-полягає на такому об'єднанні, а другий суддя-доповідач – категорично заперечує проти об'єднання?

Підготуйте експертний висновок помічника-консультанта Голови Конституційного Суду України з цього питання.

27. За зверненням Президента України Конституційний Суд України розглядав справу щодо відповідності Конституції України (конституційності) цілої низки статей закону України “Про політичні партії в Україні”. Під час засідання Голова Конституційного Суду України заявив, що отримав офіційне звернення від новообраного Президента України, яким він відкликає попереднє звернення і просить припинити провадження, оскільки змінилися політико-соціальні умови в державі, і, тим самим, відпала необхідність у розгляді поставлених у зверненні питань. Конституційний Суд України оголосив перерву у своєму засіданні для ретельного дослідження обставин, що виникли у зв'язку з новим зверненням Президента України.

Яким чином Конституційний Суд України має вирішити цю ситуацію?

Як має відреагувати КСУ, якщо на пленарному засіданні представник суб'єкта права на конституційне подання заявить у заключному слові, що не наполягає на продовженні провадження або й взагалі висловить прохання припинити провадження у справі?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді – доповідача з цієї справи.

28. Після обговорення конституційного подання на засіданні колегії суддів Конституційного Суду України суддя-доповідач у справі розіслав у провідні наукові заклади країни листи з проханням надати відповідні висновки щодо проблеми, висвітленої у поданні. Професор одного із зазначених закладів

відмовився відповідати на цей лист, мотивуючи таку відмову тим, що він не був офіційно залучений Конституційним Судом до справи як експерт, а тому не зобов'язаний відповідати на будь-які листи.

Конституційний Суд України прийняв Ухвалу про призначення цього професора експертом по справі і зобов'язав його підготувати вказаний висновок. У відповідь професор подав до Конституційного Суду України скаргу, у якій зазначав, що призначити експертом можна було лише за його згодою.

Проаналізуйте дану ситуацію. Яких учасників конституційного провадження передбачено Законом? Які права і обов'язки учасників конституційного провадження? Яка різниця між залученням особи як експерта та як спеціаліста?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді Конституційного Суду України з цього питання.

29. 3 жовтня 2016 року під час розгляду справи щодо офіційного тлумачення окремих положень Закону України “Про очищення влади”, відкритого за конституційним зверненням колишнього прокурора однієї з областей України, звільненого з посади відповідно до цього Закону, суддя Б. запропонував прийняти Ухвалу про припинення провадження у цій справі. На його думку, з моменту набуття чинності змінами до Конституції України щодо правосуддя, Конституційний Суд України, поперше, втратив повноваження розглядати питання щодо офіційного тлумачення законів України, а по-друге, громадяни України вже не мають права звертатися до Конституційного Суду України з конституційним зверненням щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України. Конституційний Суд України оголосив перерву у своєму засіданні для вироблення юридичної позиції щодо цих питань.

Проаналізуйте дану ситуацію. Наскільки обґрунтованою є пропозиція судді Б.?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді Конституційного Суду України з цього питання.

30. Під час розгляду справи на пленарному засіданні Великої Палати Конституційного Суду України суддя-доповідач Л. запропонував поставити підготовлений ним проект Рішення на голосування. Однак за результатами голосування цей проект підтримало своїми голосами лише дев'ять суддів. Через тиждень за доопрацьований проект проголосувало сім суддів. З огляду на це, суддя Л. вніс проект ухвали про припинення провадження у цій справі. Під час голосування цей проект підтримали вісім суддів Конституційного Суду України. Суддя-доповідач збентежений подальшою перспективою розгляду справи, оскільки, на його думку, будь-які акти Конституційного Суду України на пленарному засіданні мають ухвалюватися лише за умови, що за них проголосувало не менше десяти суддів. Суддю-доповідача підтримали п'ять суддів. Але п'ять інших суддів Конституційного Суду України вважають, що вимога набрати десять голосів поширюється лише на рішення та висновки. Ще три судді Конституційного Суду України висловили думку, що у зазначеній ситуації Конституційний Суд України мав вийти з пленарного засідання та перейти до засідання Конституційного Суду України й лише тоді ставити на голосування проект ухвали про припинення провадження у справі.

Проаналізуйте цю ситуацію.

Який з підходів є найбільш обґрунтованим та переконливим? Якою кількістю голосів КСУ має приймати ухвали та процесуальні ухвали на пленарному засіданні КСУ та на засіданні КСУ?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді Конституційного Суду України з цього питання.

31. На засіданні Конституційного Суду України між суддями виникла суперечка з приводу видів актів, які може ухвалювати Конституційний Суд України у процесі та за результатами своїх проваджень. Зокрема суддя К. заявив, що норми Розділу XII Конституції України не передбачають можливості ухвалення Конституційним Судом України такого виду актів, як Ухвала. Окрім того, Конституцією не передбачено й можливості вислов-

лення суддею Конституційного Суду України окремої думки.

Одночасно суддя С. звернув увагу на відсутність в Конституції чіткого визначення кола питань, з яких слід ухвалювати рішення, а з яких – висновки Конституційного Суду України.

А на думку судді Л., Конституційний Суд України не може своїм власним рішенням затверджувати Регламент Конституційного Суду України, оскільки це прямо суперечить ч. 2 ст. 19 Конституції України, відповідно до якої діяльність органів державної влади має визначатися виключно Конституцією і законами України.

Наскільки, на Ваш погляд, обґрунтованими є позиції, висловлені суддями Конституційного Суду України?

Які види актів може ухвалювати Конституційний Суд України?

Підготуйте висновок з цього питання наукового консультанта Голови Конституційного Суду України.

32. Громадянин П. звернувся до Конституційного Суду України із конституційною скаргою, в якій просив визнати неконституційним Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI, на підставі якого його було засуджено. Свою скаргу громадянин П. обґрунтував тим, що після ухвалення Конституційним Судом України рішення від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010, яким був визнаний неконституційним закон щодо внесення змін до Конституції України № 2222, діяльність вищих органів влади, обраних в період з 2006 по 2010 роки, є нелегітимною, а їх дії та акти неконституційними. Крім того, громадянин П. наголошував на необхідності відшкодування йому шкоди, завданої неконституційним актом.

Дайте оцінку аргументи, викладеним в конституційній скарзі громадянина П.?

З якого моменту набуває чинності рішення Конституційного Суду України? Що таке презумпція конституційності закону?

Чи є відмінність між юридичною силою рішень Конституційного Суду України щодо визнання неконституційними пра-

вових актів та щодо офіційного тлумачення? Якщо так, то в чому полягає така відмінність?

Який механізм відшкодування шкоди, завданої неконституційними актами і діями органів публічної влади?

Підготуйте проект мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України з цього питання.

33. Конституційний Суд України своєю ухвалою 5 лютого 2008 року № 6-у/2008 відмовив у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 102 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України “Про внесення змін до Конституції України”, Закону України “Про внесення зміни до розділу IV “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про Конституційний Суд України”. Свою позицію Конституційний Суд України обґрунтував тим, що положення закону про внесення змін до Конституції України після набрання ним чинності стають невід’ємною складовою Конституції України – окремими її положеннями, а сам закон вичерпує свою функцію. Водночас згодом, у рішенні від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010 у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів, Конституційний Суд відкрив провадження у справі і визнав Закон “Про внесення змін до Конституції України” № 2222 неконституційним.

Чи зв’язаний Конституційний Суд України своїми попередніми юридичними (правовими) позиціями? Чи може Конституційний Суд України переглядати свої юридичні позиції? Чи може Конституційний Суд України уточнити свою юридичну позицію?

Наведіть декілька прикладів із практики перегляду (зміни) своїх Юридичних (правових) позицій Конституційним Судом України.

Підготуйте науковий висновок щодо обґрунтованості зміни Конституційним Судом України своєї юридичної (правової) позиції у цій справі.

34. 45 народних депутатів України звернулися до Конституційного Суду України з поданням про перегляд рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положень частини шостої статті 83 Конституції України, частини четвертої статті 59 Регламенту Верховної Ради України можливості окремих народних депутатів України брати безпосередню участь у формуванні коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України від 6 квітня 2010 року № 11-рп/2010. Народні депутати України мотивували своє подання тим, що судді Конституційного Суду України під час ухвалення рішення перебували під тиском з боку окремих політичних сил.

Чи може бути переглянуто рішення Конституційного Суду України? Якщо так, то в яких випадках?

Чи існують в практиці Конституційного Суду України приклади перегляду своїх рішень?

Чи є підстави в даному випадку для відкриття відповідного провадження?

Чи може Конституційний Суд України переглянути своє рішення про надання офіційного тлумачення закону враховуючи те, що право офіційного тлумачення законів України вже вилучене з повноважень Конституційного Суду України?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України.

35. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень ст. 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови) викликало неоднозначну реакцію у суспільстві справа №1-6/99 № 10-рп/99 від 14 груд. 1999 р. Саме тому, відмежовуючись від офіційної інтерпретації ст. 10 Конституції України у Рішенні Конституційного Суду України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчально-

му процесі в навчальних закладах України, висловив окрему думку суддя Конституційного Суду України О. М. Мироненко, рішуче скориставшись правом заперечення та застосувавши формулу *non tollet usum*.

Чи дозволяє Закон України “Про Конституційний Суд України” кожному судді Конституційного Суду України висловлювати окрему думку щодо його рішення, висновку? Чи має, значення позиція судді КСУ при голосування для його права додати до рішення окрему думку?

Чи може суддя-доповідач, який голосував „за” ухвалене рішення підготувати свою окрему думку? Яка кількість окремих думок суддів може бути додана до рішення?

Визначте юридичну природу окремої думки. Які існують типи окремих думок суддів органів конституційної юрисдикції в інших державах?

Чи може надаватися окремій думці судді органу конституційного контролю прецедентний характер?

36. Колегія Конституційного Суду України своєю Ухвалою відмовила у відкритті конституційного провадження щодо офіційного тлумачення частини 2 ст. 90 Конституції України за зверненням Президента України. Підставою для відмови у відкритті провадження стало те, що у своєму зверненні Президент України фактично просив не розтлумачити вказану конституційну норму, а надати правову консультацію щодо порядку її застосування. Суддя С. під час обговорення цього питання на засіданні Великої Палати Конституційного Суду України, висловився проти винесення Ухвали про відмову у відкритті конституційного провадження, оскільки, на його думку, Конституційний Суд України таким чином самоусувається від офіційного тлумачення Конституції України.

Чи мав право Конституційний Суд України виносити Ухвалу про відмову у відкритті провадження щодо офіційного тлумачення Конституції України з таких підстав?

Підготуйте проект окремої думки судді С. з цього питання.

37. Конституційний Суду України в своєму рішенні від 27 травня 2009 року № 12-рп/2009 визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” від 30 червня 1993 року щодо погодження з Комітетом Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією ряду кадрових призначень у правоохоронній сфері. Згодом Верховна Рада України ухвалила Закон від 23.10.2009 р. № 1692-VI, в якому містилися норми, які за своїм змістом відтворюють законодавчі положення, що були визнані неконституційними.

Що означає вимога, закріплена у частині другій статті 150 Конституції України, відповідно до якої «рішення та висновки Конституційного Суду України є остаточними і обов'язковими до виконання»? Чи узгоджується таке рішення Верховної Ради України із зазначеною конституційною нормою?

Проаналізуйте рішення Конституційного Суду України від 10 червня 2010 року № 16-рп/2010 та оцініть підстави для конституційного подання, позиції сторін та аргументи Конституційного Суду України, що покладені в його основу.

38. У своєму рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 (справа про призначення судом більш м'якого покарання) Конституційний Суду України визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини першої статті 69 Кримінального кодексу України в частині, яка унеможлиблює призначення особам, які вчинили злочини невеликої тяжкості, більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.

Конституційний Суд України наголосив, що відповідне положення втрачає чинність з дня ухвалення ним рішення. Водночас у п. 3 резолютивної частини рішення Конституційний Суд України зобов'язав Верховну Раду України привести положення статті 69 Кримінального кодексу України у відповідність з Рішенням Конституційного Суду України

Проаналізуйте рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004.

В чому полягає специфіка виконання рішень Конституційного Суду України?

Чи має право Конституційний Суд України визначати порядок виконання свого рішення у зазначений спосіб шляхом зобов'язання Верховної Ради України до вчинення певних дій? Чи зобов'язана Верховна Рада України виконувати такі вимоги Конституційного Суду України?

Яким чином можна виконати рішення Конституційного Суду України до ухвалення відповідного закону Верховною Радою України?

Назвіть приклади, коли Конституційний Суд України зобов'язував Верховну Раду України чи інший орган публічної влади до вчинення конкретних дій.

39. Розглянувши 10.04.2017 р. справу щодо перевірки на відповідність Конституції України Закону України «Про державний бюджет на 2017 рік», Конституційний Суд України вирішив зазначити, що його рішення застосовується до обставин, що виникли з моменту набрання чинності цього Закону, тобто з 1 січня 2017 року. Під час засідання Конституційного Суду України суддя К. зазначив, що такий підхід порушує принцип правової визначеності, а також суперечить нормі Конституції України про те, що закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення. Однак у Рішенні Конституційного Суду України позицію судді враховано не було.

Чи може Конституційний Суд України поширити дію свого рішення на факти, які мали місце до дати його ухвалення? Якщо так, то в яких випадках?

Чи були в практиці Конституційного Суду України відповідні приклади? Якщо так, наведіть їх.

Підготуйте проект окремої думки судді К..

40. Верховна Рада України ухвалила закон щодо внесення змін до Кримінального кодексу України стосовно повернення у кримінальне законодавство смертної кари як виду покарання за корупційні злочини. На зауваження експертів про те, що смертна кара як вид покарання вже була визнана Конституційним Судом України такою, що не відповідає Конституції України, депутати відповіли, що вказану правову позицію Суд формулював ще 1999 р., за інших політико-правових умов. На сьогоднішній день в країні йде боротьба з корупцією, яку визнано головною перешкодою економічного зростання, а тому це потребує вжиття адекватних заходів у боротьбі з нею. Крім того прямої заборони смертної кари в Конституції немає, адже ч. 2 ст. 27 лише закріплює, що «Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя». Смертна ж кара, будучи узаконеною, свавільним позбавленням життя не вважається, оскільки в законодавстві існує низка інших випадків, коли позбавлення життя не вважається свавільним. Уповноважений Верховної Ради з прав людини звернувся до Конституційного Суду України щодо неконституційності зазначеного закону.

Проаналізуйте дану ситуацію, а також рішення Конституційного Суду України від 29.12.1999 № 11-рп/99. Чи може парламент подолати юридичну (правову) позицію Конституційного Суду України?

Які юридичні властивості рішень Конституційного Суду України?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України.

К о н т р о л ь н і з а п и т а н н я

1. Які види рішень може виносити Конституційний Суд України?

2. В чому полягає відмінність окремої думки судді Конституційного Суду України від окремої думки судді загальної юрисдикції?

3. В яких випадках можливий перегляд Конституційним Судом України своїх рішень?
4. Яку юридичну природу мають юридичні (правові) позиції Конституційного Суду України?
5. Як впливають на правотворчу та правозастосовну діяльність юридичні позиції Конституційного Суду України?
6. Назвіть основні стадії конституційного провадження.
7. Назвіть учасників конституційного провадження.
8. Яка функція попередньої перевірки конституційних звернень?
9. На яких принципах будується конституційне провадження?
10. Які акти приймає Конституційний Суд України за результатами різних видів конституційних проваджень?
11. Назвіть підстави відкриття та відмови у відкритті конституційного провадження.
12. В чому полягають процесуальні особливості різних видів проваджень?

С п и с о к л і т е р а т у р и

- Барабаш Ю. Г. Преюдиціальність рішень Конституційного Суду України: проблемні питання теорії та практики / Ю. Г. Барабаш // *Право України*. – 2010. – № 6. – С. 45–53.
- Гончаров В. Ще раз про юридичну природу рішень Конституційного Суду України / В. Гончаров // *Вісник Національної академії правових наук України*. – 2013. – № 2. – С. 126–132.
- Домбровський І. Правові позиції Конституційного Суду України: окремі аспекти / І. Домбровський, В. Гергелійник // *Вісник Конституційного Суду України*. – 2011. – № 4–5. – С. 140–146.
- Кампо В. Легітимність рішень конституційних судів у контексті доктрини верховенства права: компаративний та практичний аспекти [Електронний ресурс] / В. Кампо, М. Савчин // *Там само*. – 2010. – № 5. – С. 99–109.

Кампо В. Система джерел права в актах органу конституційної юстиції: проблеми теорії / В. Кампо, Р. Гринюк, В. Устименко // Там само. – 2013. – № 2. – С. 62–79.

Кампо В.М. Основні принципи діяльності Конституційного Суду України: структурний вимір / В.М. Кампо // Альманах права. — 2012. — Вип. 3. — С. 98-102.

Костицький М. Доказування в конституційному судовому процесі / М. Костицький // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 4-5. – С. 158-163.

Крусян А. Конституційний процес в Україні: втілення принципів європейського конституціоналізму / А. Крусян, Н. Мішина // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – №3. – С. 72-79.

Овчаренко В. Правові позиції Конституційного Суду України: поняття, суть і можливості перегляду / В. Овчаренко // Вісник Конституційного Суду України: загальнодержавне періодичне видання. – 2013. – № 5. – С. 62-71.

Огляд круглого столу “Правові позиції Конституційного Суду України: правова природа, поняття та розвиток” // Там само. – 2014. – № 6. – С. 98–110.

Приходько Х. Роль правових позицій Конституційного Суду України у становленні та розвитку доктрини конституційного процесу / Х. Приходько // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 2. – С. 43–54.

Потьомкін, А. Конституційний Суд - суд для народу. Зробити його таким зможе запровадження інституту конституційної скарги / А. Потьомкін // Юридичний вісник України. - 2016. - N 1/2(4-21 січня. - С. 18-19.

Рабінович П. Перегляд Конституційним Судом України власних правових позицій як засіб охорони функцій Основного Закону / П. Рабінович, В. Гончаров // Там само. – 2011. – № 4–5. – С. 147–153.

Рябченко О. Доктринальна основа запровадження судового конституційного процесу / О. Рябченко // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 2. - С. 94-100.

Савчин М. Право на справедливий суд і конституційна юрисдикція: окремі аспекти згідно з синтетичною теорією конституції / М. Савчин // Вісник Конституційного Суду України. – 2013. – № 2. – С. 96-106.

Савчин М. Конституційний Суд України і динаміка конституційного порядку / М. Савчин // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 4. – С. 136–141.

Слінько Т. М. Правова природа окремої думки судді Конституційного Суду України / Т. М. Слінько, Є. В. Ткаченко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 11. – С. 53–59.

Слінько Т. М. Правові позиції Конституційного Суду України з питань діяльності судів загальної юрисдикції / Т. М. Слінько, Р. Р. Рева // Проблеми законності. – 2011. – Вип. 117. – С. 3–13.

Совгиря О. В. Реформування статусу Конституційного Суду України: проблемні аспекти / О. В. Совгиря. // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2015. – № 2 (32). – С. 97–101.

Тихий В. Правова природа, повноваження, рішення та висновки Конституційного Суду України / В. Тихий // Право України. – 2010. – № 6. – С. 26–33.

Ткаченко Е. В. Идеология конституционного судопроизводства в Украине: конституционный контроль vs. нормотворчества / Е. В. Ткаченко, А. П. Евсеев Очерки идеологии постсоветского конституционализма: сб. науч. тр. / Нац. ун-т “Юрид. акад. Украины им. Ярослава Мудрого”, Нац. исслед. ун-т “Высш. шк. Экономики”. – Харьков: Право, 2013. – С. 138–162.

Тулицький О. Забезпечення виконання органами державної влади рішень Конституційного Суду України: теоретичний та практичний аспекти / О. Тулицький, О. Шостенко // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 2. – С. 101-110.

Шаптала Н. Викладення резолютивної частини рішення Конституційного Суду України / Н. Шаптала // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С. 202-213.

Тема 6. Конституційний Суд України в механізмі захисту конституційних прав і свобод. Юридичні позиції Суду з питань реалізації та захисту прав людини

П л а н

1. Роль та місце Конституційного Суду України в механізмі забезпечення конституційних прав людини.
2. Інститут індивідуального конституційного звернення: ретроспективний аналіз.
3. Інститут індивідуальної конституційної скарги в конституційному механізмі захисту прав людини.
4. Юридичні позиції Конституційного Суду України в галузі прав людини та їх вплив на правозастосовчу практику.
5. Вплив рішень Європейського Суду з прав людини на юридичні (правові) позиції Конституційного Суду України щодо прав людини.

ЗАВДАННЯ

41. Громадянин К. звернувся до Конституційного Суду України із конституційною скаргою, в якій просив перевірити на предмет конституційності ч. 1 ст. 6 Закону «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», де сказано: «Громадянин України, а також іноземець чи особа без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, зобов'язані протягом десяти днів після прибуття до нового місця проживання зареєструвати місце проживання». Суб'єкт оскарження вважає, що дане положення суперечить ч. 1 ст. 33 Конституції України, згідно з якою «кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом». Так, на думку скаржника, встановлений в законі обов'язок зареєструвати місце проживання є обмеженням права на вільний вибір місця проживання. Також заявник просив ви-

знати неконституційною Постанову КМУ від 2 березня 2016 р. № 207 в частині затвердженого зразка заяви, необхідної для реєстрації місця проживання особи, у якому передбачена графа «Згода власника/співвласників житла...». На його думку така заява також обмежує право особи на вільний вибір місця проживання.

Підготуйте проект рішення Конституційний Суд України за результатами розгляду конституційної скарги.

42. До Конституційного Суду України надійшла конституційна скарга від Комуністичної партії України, в якій наводилися правові аргументи на користь неконституційності Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборони пропаганди їхньої символіки», на підставі якого 16 грудня 2015 року за рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва партія була заборонена (справа № 826/15408/15).

Матеріали конституційної скарги були повернуті скаргнику без розгляду. У поясненні зазначалося, що по-перше, КПУ не є належним суб'єктом звернення до Конституційного Суду України, через те, що є юридичною особою (а відповідно до правової позиції сформульованої КСУ у відомому рішенні від 9 лютого 1999 р. № 1-рп стаття 55 Конституції України, яка гарантує право на звернення до КСУ, стосується лише фізичних осіб), по-друге, нею пропущені розумні строки звернення до Конституційного Суду з конституційною скаргою.

Назвіть суб'єктів звернення до КСУ з конституційною скаргою. Чи є таким суб'єктом об'єднання громадян? Які умови прийнятності конституційної скарги? Які розумні строки звернення до КСУ з конституційною скаргою?

Складіть проект рішення КСУ за результатами розгляду цієї конституційної скарги.

43. До Конституційного Суду України надійшло конституційне подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з клопотанням визнати неконституційним п. 4 ч. 3 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України, згідно з яким

юрисдикція адміністративних судів не поширюється на публічно-правові справи щодо відносин, які відповідно до закону, статуту (положення) об'єднання громадян віднесені до його внутрішньої діяльності або виключної компетенції. На думку суб'єкта конституційного подання це положення суперечить ч. 3 ст. 124 Конституції України: «Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також і інші спори».

У правовому обґрунтуванні неконституційності наводяться приклади систематичного ігнорування адміністративними судами позовів громадян України до політичних партій про їх свавільне виключення із лав політичних партій, що за умов фактичного панування пропорційної виборчої системи (особливо на місцевих виборах) суттєво обмежувало пасивне виборче право громадян. В кінцевому рахунку вказана стаття також обмежує доступ не лише до адміністративного судочинства, але й до конституційного (через неможливість звернення з конституційною скаргю).

Проаналізуйте юридичні (правові) позиції Конституційного Суду України щодо правового статусу об'єднань громадян, виборчих прав тощо.

Складіть проект відповідного рішення Конституційний Суд України.

44. До Конституційного Суду України звернувся суб'єкт права на конституційне подання (66 народних депутатів України) щодо відповідності Конституції України (конституційності) постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти” (справа про платні медичні послуги). Підставою для розгляду справи народні депутати України вважали практичну необхідність в офіційній інтерпретації положень ч. 3 ст. 49 Конституції України.

Суб'єкт права на конституційне подання зазначав у своєму поданні, що до Переліку платних послуг фактично включено

лікувально-медичну, профілактичну та інші види медичних послуг та допомоги, яка відповідно до ч. 3 ст. 49 Конституції України у таких закладах має надаватися безоплатно, у зв'язку з чим просив визнати зазначену Постанову неконституційною.

Проаналізуйте рішення Конституційного Суду України від 25.11.1998 р. № 15-рп/98 (справа про платні медичні послуги).

Які обставини стали підставою для конституційного подання? Проаналізуйте позиції сторін та юридичну (правову) позицію Конституційного Суду України, викладену в мотивувальній і резолютивній частинах рішення. Які аргументи стали підставою для визнання Переліку платних послуг неконституційним?

45. Підприємство «Сателіт» звернулося із конституційною скаргою щодо неконституційності Глави 27 розділу V Господарського кодексу України, яка закріплює адміністративно-господарські санкції. Підприємство зазначає, що в п. 22 частини першої статті 92 Конституції України встановлений вичерпний перелік видів юридичної відповідальності, а саме: цивільно-правова, кримінальна, адміністративна, дисциплінарна. Отже, на думку підприємства, до юридичних осіб за порушення в сфері валютного законодавства, законодавства в сфері ліцензування, касової дисципліни тощо мають застосовуватися норми Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема, частина перша статті 38, відповідно до якою адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – два місяці з дня його виявлення. Крім того, відповідно до ч. 3 ст. 22 Конституції України при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Ухвалення Господарського кодексу суттєво звузило процесуальні гарантії для юридичних осіб в сфері притягнення до юридичної відповідальності.

Представник Верховної Ради України на засіданні Конституційного Суду України звернув увагу на юридичну (правову) позицію Конституційного Суду України у справі про відпо-

відальність юридичних осіб (рішення від 30 травня 2001 року N 7-рп/2001), відповідно до якої юридичні особи не можуть бути суб'єктами адміністративної відповідальності.

Проаналізуйте рішення Конституційного Суду України від 30 травня 2001 року N 7-рп/2001.

До якого виду відповідальності належать санкції у сфері податкового, валютного та іншого публічного законодавства? Чи є перелік видів юридичної відповідальності, встановлений у Конституції України вичерпним?

Які гарантії існують в чинному законодавстві щодо строків і процедури притягнення до відповідальності і застосування відповідних санкцій до юридичних осіб за порушення законодавства в сфері публічного права?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України.

46. 06.10.2016 Верховна Рада України ухвалила Закон № 1669-VIII «Про внесення змін до розділу X "Перехідні положення" Земельного кодексу України щодо продовження заборони відчуження сільськогосподарських земель», продовживши ще на рік мораторій на обіг сільськогосподарських земель. Уповноважений Верховної Ради України звернувся з конституційним поданням до Конституційного Суду України з приводу конституційності відповідного закону. У своїй аргументації Уповноважений Верховної Ради України посилався на ч. 2 ст. 14 Конституції України, відповідно до якої право власності на землю гарантується, а також ч. 1 ст. 41 Конституції України, відповідно до якої Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Складіть проект рішення Конституційного Суду України за результатом розгляду конституційного подання.

47. Міська рада ухвалила рішення про визнання нечинним свого попереднього рішення про виділенню громадянину «А» земельної ділянки. Своє рішення міська рада обґрунтувала

нормами закону «Про місцеве самоврядування в Україні», який передбачає право місцевої ради ухвалювати рішення, скасовувати та вносити до них зміни. Окрім того міська рада вказала на порушення законодавства, допущені під час ухвалення рішення, що було нею скасоване.

Громадянин «А» звернувся до суду з позовом про визнання незаконним відповідного рішення міської ради, посилаючись на юридичну (правову) позицію Конституційного Суду України, викладену в рішенні від 16 квітня 2009 року № 7-рп/2009 (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування).

В чому полягає юридична (правова) позиція Конституційного Суду України, викладена в мотивувальній і резолютивній частинах рішення від 16 квітня 2009 року № 7-рп/2009? Які обставини стали підставою для конституційного подання? Проаналізуйте позиції сторін у зазначеній справі.

Оцініть аргументи судді Конституційного Суду України, висловлену в окремій думці у цій справі.

Чи є підстави для посилання на цю юридичну (правову) позицію Конституційного Суду України при ухваленні рішення адміністративним судом у справі щодо звернення громадянина «А»?

Підготуйте мотивувальну частину рішення суду за результатами розгляду цієї справи.

48. У Рішенні від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011 Конституційний Суд України зазначив, що розміри соціальних виплат залежать від соціально-економічних можливостей держави а передбачені законами соціально-економічні права не є абсолютними. Механізм реалізації цих прав може бути змінений державою, зокрема, через неможливість їх фінансового забезпечення шляхом пропорційного перерозподілу коштів з метою збереження балансу інтересів усього суспільства. зміна механізму нарахування певних видів соціальних виплат та допомоги є конституційно допустимою до тих меж, за якими ставиться під сумнів сама сутність змісту права на соціальний захист. Цю ж правову

позицію Конституційний Суд України відтворив у рішенні від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012.

Внаслідок цього згодом на законодавчому рівні почала використовуватися формула, за якою соціальні та інші закони, що передбачають фінансові гарантії у бюджетній сфері, «застосовуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевих бюджетів та бюджету Фонду соціального страхування України».

З цього приводу Верховна Рада України в своїй постанові «Про реагування на факти порушення суддями Конституційного Суду України присяги» від 24 лютого 2014 року зазначила, що «Конституційний Суд України дозволив Кабінету Міністрів України “вручну” регулювати рівень соціальних виплат, притому що раніше Конституційний Суд України приймав з цього питання прямо протилежні рішення. Тим самим судді Конституційного Суду України фактично порушили право громадян на соціальний захист та достатній життєвий рівень для себе і своєї сім’ї, які передбачені статтями 46 та 48 Конституції України».

У своєму рішенні від 8 липня 2016 року № 5-рп/2016 року Конституційний Суд України визнав наведену вище формулу при визначенні фінансування судової системи, такою, що не відповідає Конституції України і порушує конституційні засади поділу державної влади в Україні та становить загрозу для незалежності суддів. Водночас така формула продовжує і надалі застосовуватися щодо інших соціальних законів.

Проаналізуйте рішення Конституційного Суду України рішенням від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011, від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012. Чи погоджуєтеся ви з юридичною (правовою) позицією Конституційного Суду України?

Наведіть приклади використання наведеної формули в законодавстві України. Підготуйте висновок наукового консультанта судді щодо конституційності використання наведеної формули в законодавстві і її відповідності юридичним (правовим) позиціям Конституційного Суду України.

49. На засіданні Великої Палати Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення статті 22 Конституції України серед суддів виникла дискусія щодо дійсного змісту її частини 3. Одна група суддів Конституційного Суду України вважала, що в цій частині йдеться лише про конституційні права і свободи. Свою позицію вони обґрунтовували системним взаємозв'язком частини 3 з частинами 1 та 2 статті 22 Конституції України, у яких йдеться виключно про права і свободи, закріплені Конституцією України. Друга група суддів стверджувала, що частина 3 статті 22 Конституції України є самостійною правовою нормою, а тому вона забороняє звуження змісту та обсягу не лише конституційних, а й усіх існуючих прав і свобод людини, у тому числі – закріплених поточним законодавством.

Про які права і свободи, на Вашу думку, йдеться в частині 3 статті 22 Конституції України?

Який з підходів, запропонований суддями у наведеній ситуації, є найбільш прийнятним, обґрунтованим та переконливим?

Підготуйте проект висновку наукового консультанта судді Конституційного Суду України щодо дійсного змісту частини 3 статті 22 Конституції України.

К о н т р о л ь н і з а п и т а н н я

1. Яке місце займає Конституційний Суд України в механізмі забезпечення прав людини?
2. Охарактеризуйте в ретроспективному аспекті інститут індивідуального конституційного звернення.
3. Хто є суб'єктом звернення з конституційною скаргою?
4. Якими є умови прийнятності конституційної скарги?
5. Назвіть юридичні (правові) позиції Конституційного Суду України в сфері прав людини.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Айріян К. Проблеми впровадження інституту конституційної скарги в Україні: підвідомчість судових справ адміністративної та конституційної юрисдикції / К. Айріян // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 5. – С. 61-71.

Барабаш Ю. Г. Питання демократії в правових позиціях Конституційного Суду України / Ю. Барабаш // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 4-5. – С. 82-87.

Баулін Ю. Новий формат діяльності Конституційного Суду України / Ю. Баулін // Право України. – 2016. – № 7. – С. 19-23.

Бринзанська О. Право особи на подання конституційної скарги та процесуальні проблеми його реалізації в контексті змін до Конституції України / О. Бринзанська // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2016. – № 2. – С. 35–40.

Головін А. Вплив рішень Конституційного Суду України на правовий порядок в державі в аспект і захисту конституційних прав і свобод / А. Головін // Вісник Конституційного Суду України. – 2013. – № 3. – С. 81-89.

Гультай М. Конституційна скарга та конституційне звернення: порівняльне дослідження / М. Гультай // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 1. – С. 68-75.

Кампо В. Європейська конвенція 1950 року та проблеми захисту прав громадян у діяльності Конституційного Суду України / В. Кампо // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 4-5. – С. 104-113.

Касмінін О. Актуальні питання захисту права на працю та права на соціальний захист громадян Конституційним Судом України / О. Касмінін // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С. 123-131.

Коваленко В. Конституційний Суд України як ключова інституція в механізмі гарантій прав і свобод людини в Україні / В. Коваленко // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 2. – С. 66-73.

Летнянчин Л. І. Проблеми конституціоналізації свободи об'єднання в Україні / Л. І. Летнянчин // Вісник Національної

академії правових наук України : зб. наук. пр. – Харків, 2014. – № 4. – С. 65-75.

Мельник М. Про межі конституційної юрисдикції та пряму дію норм Конституції України при здійсненні правосуддя / М. Мельник, С. Різник // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С. 149-159.

Моткова О. Право на життя у рішеннях Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини / О. Моткова // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 1. – С. 49-59.

Рабінович С. Принцип рівності прав людини у практиці Конституційного Суду України: проблеми методики застосування / С. Рабінович, О. Панкевич // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 5. – С. 97-111.

Тацій В. Правозахисний напрям інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України / В. Тацій // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 4-5. – С. 32-41.

Шевчук С. Узгодженість практики Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України / С. Шевчук // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 4-5. – С. 122-130.

Шишкіна Е. Людська гідність у контексті конституційного судочинства / Е. Шишкіна // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 1. – С. 105-111.

Т е м а 7. Юридичні позиції Конституційного Суду України з питань гарантування конституційного ладу та реалізації народовладдя.

П л а н

1. Конституційний Суд України у правовому механізмі охорони та захисту конституційного ладу України.

2. Принцип народовладдя у юридичних (правових) позиціях Конституційного Суду України.

3. Принцип верховенства права у юридичних (правових) позиціях Конституційного Суду України.

4. Юридичні (правові) позиції Конституційного Суду України з питань виборів та референдуму.

5. Конституційний контроль за процедурою внесення змін до Конституції України як форма охорони конституційного ладу.

ЗАВДАННЯ

50. Президент України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо офіційного тлумачення ч. 3 ст. 5 Конституції України *“Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами”*. Суб’єкт права на конституційне подання просив, зокрема, розтлумачити, зміст категорії *“конституційний лад”* та з’ясувати якими саме нормами Конституції України його закріплено. Необхідність в офіційному тлумаченні Президент України обґрунтував тим, що внесення змін до Конституції України, у порядку, передбаченому статтями 154 та 155 Основного Закону України не потребують їх затвердження на всеукраїнському референдумі, однак можуть призвести до зміни існуючої форми правління, як це відбулося у 2004 році. При цьому частина науковців стверджують, що форма правління – невід’ємна складова конституційного ладу України.

Які існують наукові визначення категорії “конституційний лад”?

В яких своїх рішеннях Конституційний Суд України звертався до змісту категорії “конституційний лад”?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цього конституційного подання.

51. 30 вересня 2016 року набув чинності Закон України

про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя), прийнятий Верховною Радою України 02.06.2016 р. Цей Закон, відповідно до статті 155 Конституції України був попередньо схвалений Верховною Радою України 02.02.2016 р.. За Висновком Конституційного Суду України від 22.01.2016 р., законопроект було визнано таким, що відповідав вимогам статей 157 та 158 Конституції України.

Народні депутати України у кількості 77 осіб, які не голосували за цей законопроект ні при попередньому схваленні, ні при прийнятті Закону, звернулися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо офіційного тлумачення ч. 2 статті 157 Конституції України, яка забороняє зміну Конституції в умовах воєнного або надзвичайного стану. Народні депутати просили Конституційний Суд України розтлумачити чи ці заборони діють виключно у випадку офіційного введення відповідного правового режиму у порядку, визначеному Конституцією України та відповідним Законом, чи й при фактичному перебуванні країни в умовах воєнного або надзвичайного стану (без його офіційного оголошення). У конституційному поданні зокрема зазначалося, що на час прийняття законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо судочинства в Україні проводилася не анти-терористична операція, а де-факто мав місце воєнний стан у зв'язку з зв'язку з використанням ЗСУ та інших військових формувань для ведення бойових дій проти незаконних військових формувань терористичних організацій ДНР та ЛНР. Так само у 2004 році при внесенні змін до Конституції України, держава де-факто перебувала в режимі надзвичайного стану. А тому, на думку суб'єкта права на конституційне подання, відповідні зміни до Конституції України вноситися не могли.

Чи мала право Верховна Рада України вносити зміни до Основного Закону України в 2014 – 2015 рр. під час проведення в державі антитерористичної операції?

Чи мала право Верховна Рада України приймати Закон України №2222 від 07.12. 2004 р. в період проведення масових акцій громадянського протесту у зв'язку з численними порушенням під час проведення повторного голосування з виборів Прези-

дента України?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення частини 2 статті 157 Конституції України.

52. Верховна Рада України звернулася до Конституційного Суду України з конституційним зверненням, у якому просила перевірити на предмет відповідності вимогам статей 157 та 158 Конституції України законопроект про внесення змін до Розділу IV та Розділу V Конституції України, відповідно до яких Президент України обиратиметься Верховною Радою України на її спеціальному пленарному засіданні.

Чи призведуть такі зміни Основного Закону України до зміни конституційного ладу України?

Підготуйте проект висновку Конституційного Суду України щодо відповідності цього законопроекту вимогам статей 157 та 158 Конституції України.

53. 250 народних депутатів України у порядку законодавчої ініціативи внесли до Верховної Ради України проект закону України про внесення змін до Конституції України, відповідно до якого передбачалася ліквідація Конституційного Суду України та передача його повноважень Верховному Суду України. Цей законопроект було направлено до Конституційного Суду України для надання висновку про його відповідність вимогам статей 157 та 158 Конституції України.

Чи може такий законопроект розглядатися Верховною Радою України?

Підготуйте проект висновку Конституційного Суду України щодо відповідності цього законопроекту вимогам статей 157 та 158 Конституції України.

54. Президент України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо офіційного тлумачення ч. 7 ст. 17 Конституції України у системному зв'язку з п. 1 Розділу XV Конституції України. Суб'єкт права на консти-

туційне подання просив Конституційний Суд України розтлумачити, чи дозволяють ці конституційні норми продовжувати термін тимчасового перебування військово-морської бази РФ у м. Севастополь, шляхом укладання відповідного міжнародного договору між Україною та РФ. Як зазначив Президент України, саме продовження терміну базування військово-морської бази РФ у м. Севастополь шляхом укладання міжнародного договору у 2010 р. стало першим кроком до тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь Російською Федерацією.

Проаналізуйте так звані “Харківські угоди”, підписані 21.04.2010 р. Президентом України та РФ щодо продовження терміну базування військово-морської бази РФ у м. Севастополь.

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цього конституційного подання.

55. Уповноважений Верховної Ради України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України положень Закону України “Про всеукраїнський референдум”, відповідно до яких предметом всеукраїнського референдуму може бути прийняття нової Конституції України. У своєму поданні Уповноважений Верховної Ради України звернув увагу Конституційного Суду України на його правові позиції, сформульовані, зокрема, у Рішеннях від 27 березня 2000 року, 5 жовтня 2005 року та 16 квітня 2008 року.

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цього конституційного подання.

56. До Конституційного Суду України з конституційним поданням звернулися 57 народних депутатів України, які просили здійснити офіційне тлумачення ч. 2 ст. 76 Конституції України у системному зв’язку з ч. 1 ст. 10 та ст. 75 Конституції України, та з’ясувати чи може бути обраним народним депутатом України громадянин України який не володіє державною мовою.

Необхідність в офіційному тлумаченні народні депутати України обґрунтовували тим, що частина народних депутатів України на пленарних засіданнях виступають виключно російською мовою.

Що означає конституційне положення, закріплене ч. 1 ст. 10 Конституції України “Державною мовою в Україні є українська мова”. Яку юридичну (правову) позицію з цього питання вироблено Конституційним Судом України?

Чи поширюється це конституційне положення на народних депутатів України?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цього конституційного подання.

57. До Конституційного Суду України з конституційним поданням звернувся Верховний Суд України, який просив здійснити офіційне тлумачення частин 1 та 2 ст. 8 Конституції України у системному зв'язку з Постановою Пленуму Верховного Суду України № 9 від 01.11.1996 р. “Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя”. Зокрема суб'єкт права на конституційне подання просив розтлумачити зміст конституційного положення “*В Україні визнається і діє принцип верховенства права*”, та роз'яснити, чи означає положення ч. 2 ст. 8 Конституції України відповідно до якого “*Норми Конституції України є нормами прямої дії*”, що суди при здійсненні правосуддя можуть безпосередньо посилалися на норми Конституції України. Також Верховний Суд України просив розтлумачити, як мають діяти суди, коли в процесі здійснення судочинства у суду виникають сумніви щодо того, чи є правовим закон, який необхідно застосовувати для вирішення справи.

Які існують підходи до розуміння конституційного принципу верховенства права?

У яких своїх Рішеннях Конституційний Суд України висловлював юридичні (правові) позиції щодо принципу верховенства права?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді

Конституційного Суду України з питань поставлених у конституційному поданні.

58. Під час розгляду справи за конституційним поданням 50-ти народних депутатів України Конституційний Суд України вирішив втретє змінити свою юридичну (правову) позицію щодо порядку формування коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України. При цьому у своїх Рішеннях Конституційний Суд України неодноразово зазначав, що визначальною складовою принципу верховенства права є правова визначеність, на чому й акцентував увагу один із суддів, який заперечував можливість таких змін юридичної (правової) позиції з одного питання. На його думку такими діями Конституційний Суд України сам порушує принцип правової визначеності.

Що означає принцип правової визначеності як елемент принципу верховенства права?

У яких своїх Рішеннях Конституційний Суд України висловлював юридичні (правові) позиції щодо принципу правової визначеності як складової верховенства права?

Підготуйте висновок наукового консультанта цього судді Конституційного Суду України з питання, яке викликало дискусію.

59. Верховною Радою було ухвалено Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про місцеві вибори”, відповідно до якого виборче право на місцевих виборах та право на службу в органах місцевого самоврядування поряд з громадянами України отримали також іноземці, які постійно проживають в Україні. Верховна Рада Автономної Республіки Крим звернулася до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо конституційності цього Закону.

Постійний представник Верховної Ради України у Конституційному Суді України у своїх запереченнях звертав увагу на те, що відповідно до ст. 140 Конституції України місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об’єднання у сільську громаду жителів кількох

сіл, селища та міста. А отже іноземці, які постійно проживають на території певного населеного пункту, належать до відповідної територіальної громади, і тому мають право на участь в місцевому самоврядуванні.

Чи є підстави для визнання цього Закону неконституційним?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї справи.

60. 63 народних депутати України звернулись до Конституційного Суду України з конституційним поданням про визнання неконституційними положень Закону «Про вибори народних депутатів України», згідно з якими запроваджувалася пропорційна виборча система з закритими списками. На думку суб'єкта конституційного звернення, пропорційна виборча система порушує принципи рівного виборчого права і прямих виборів. По-перше, конституційне право бути обраним можна реалізувати лише через включення до виборчого списку політичної партії, а отже позапартійні громадяни мають менше можливостей бути обраними. По-друге, виборці не мають можливості голосувати за певного кандидата, а змушені віддавати свій голос за список партії в цілому, що порушує принцип прямих виборів.

Складіть проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду такого подання.

61. 6 березня 2014 р. до Конституційного Суду України звернулися 107 народних депутатів України з поданням щодо надання Конституційним Судом України висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України та законів України внаслідок вчинення дій та ухвалення рішень у період з 26 лютого по 6 березня 2014 р.. Зокрема, народні депутати України звертали увагу на те, що в ніч на 27 лютого Верховну Раду та Раду міністрів Автономної Республіки захопили невідомі озброєні люди без розпізнавальних знаків та вивісили над ними прапори РФ. Кількох депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим звозили до зали засідань

примусово. Обговорення питань та ухвалення рішень на засіданні Верховної Ради Автономної Республіки Крим відбувалося з грубим порушенням регламенту, трансляція та фіксація результатів голосування не здійснювалася. Як наслідок, Постанову Верховної Ради Автономної Республіки Крим від 6 березня 2014 р. “Про проведення загальнокримського референдуму” було ухвалено як з виходом за межі повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, так і з порушення встановленої процедури ухвалення рішень. На цій підставі народні депутати України просили Конституційний Суд України надати висновок про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України та законів України.

Чи є підстави для визнання дій та рішень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, що мали місце у період з 26 лютого по 6 березня 2014 року неконституційним та незаконними?

Яким чином мав діяти Конституційний Суд України, отримавши таке подання?

Підготуйте проект висновку Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї справи.

К о н т р о л ь н і з а п и т а н н я

1. Дайте визначення конституційного ладу України.
2. Які цінності конституційного ладу України є об’єктом правової охорони та захисту з боку Конституційного Суду України?
3. Яке значення мають юридичні позиції Конституційного Суду України з питань реалізації принципу народовладдя?
4. Назвіть визначальні складові принципу верховенства права, зазначені у Рішеннях Конституційного Суду України.
5. Яке значення мають юридичні позиції Конституційного Суду України з питань виборів та референдуму?
6. Яку роль відіграє Конституційний Суд України у процедурі внесення змін до Конституції України?

С п и с о к л і т е р а т у р и

Барабаш Ю. Г. Питання демократії в правових позиціях Конституційного Суду України / Ю. Барабаш // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 4-5. – С. 82-87.

Баулін Ю. Новий формат діяльності Конституційного Суду України / Ю. Баулін // Право України. – 2016. – № 7. – С. 19-23.

Веніславський Ф. В. Конституційний Суд України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу / Ф. В. Веніславський // Вісн. Конституц. Суду України. – 2010. – № 2. – С. 130–137.

Веніславський Ф. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу / Ф. Веніславський // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2010. – № 2 (61). – С. 61–69.

Горячов Д. А. Поняття правового захисту конституції та її основні елементи / Д. А. Горячов // Порівняльно-аналітичне право. – № 5. – 2015. – С. 61–64.

Гультай М. Правова визначеність у рішеннях Конституційного Суду України / М. Гультай, І. Кияниця // Вісн. Конституц. Суду України. – 2012. – № 5. – С. 83–93.

Кириченко Ю. Конституційний Суд України як обов'язковий учасник процесу внесення змін до Конституції України / Ю. Кириченко // Вісн. Конституц. Суду України. – 2006. – № 1. – С. 76–80.

Козюбра М. Принцип верховенства права і конституційна юрисдикція / М. Козюбра // Вісник Конституційного Суду України. – 2000. – № 4. – С. 25.

Колісник В. Відновлення дії Конституції України та зміна форми правління як засіб поновлення конституційного ладу / В. Колісник // Вісн. Конституц. Суду України. – 2015. – № 4. – С. 103–108.

Мартинюк Р. С. Конституційний Суд України у системі стримувань і противаг / Р. С. Мартинюк // Держава і право. Юрид. і політ. науки. – 2008. – Вип. 39. – С. 186–192.

Мельник М. Про межі конституційної юрисдикції та пряму дію норм Конституції України при здійсненні правосуддя / М. Мельник, С. Різник // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С. 149-159.

Портнов А. Зміст принципу верховенства права та його реалізація в діяльності Конституційного Суду України / А. Портнов // Стратегічні пріоритети. – 2008. – №2(7). – С.64-67

Рабінович П. Охорона Конституції України засобами конституційного судочинства / П. Рабінович, В. Гончаров // Право України. – 2011. – № 6. – С. 105–112.

Савчин М. Конституційний Суд України і динаміка конституційного порядку / М. Савчин // Вісн. Конституц. Суду України. – 2015. – № 4. – С. 136–141.

Селіванов А. О. Доктрина «охорони Конституції України» в період активних політичних задумів про її реформування / А. О. Селіванов // Вісн. Конституц. Суду України. – 2011. – № 1. – С. 75–81.

Селіванов А. Характерні ознаки доктринального верховенства та незмінюваності правових позицій Конституційного Суду України / А. Селіванов // Вісн. Конституц. Суду України. – 2011. – № 4-5. – С. 50-56.

Стецюк П. Роль Конституційного Суду України у процесі формування та реалізації національної доктрини конституційної держави / П. Стецюк // Вісн. Конституц. Суду України. – 2011. – № 4-5. – С. 64–73.

Стрижак А. А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави / А. А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 6. – С. 4–11.

Стрижак А. Деякі проблемні питання у діяльності Конституційного Суду України щодо забезпечення конституційного ладу в Україні / А. Стрижак // Вісн. Конституц. Суду України. – 2011. – № 4-5. – С. 42–49.

Стрижак А. Конституційний Суд України як інститут забезпечення та захисту конституційної законності / А. Стрижак // Вісн. Конституц. Суду України. – 2010. – № 1. – С. 102–110.

Члевик О. Особливості свободи як принципу конституційного ладу/ О. Члевик // Вісн. Конституц. Суду України. – 2015. – № 2. – С. 55–65.

Т е м а 8. Юридичні позиції Конституційного Суду України з питань діяльності публічної влади

П л а н

1. Юридичні позиції Конституційного Суду України з питань організації та функціонування парламенту України.
2. Правовий статус народного депутата України у юридичних позиціях Конституційного Суду України.
3. Правовий статус Президента України у юридичних позиціях Конституційного Суду України.
4. Юридичні позиції Конституційного Суду України з питань організації та функціонування Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади.
5. Судова влада України у юридичних позиціях Конституційного Суду України.
6. Юридичні позиції Конституційного Суду України з питань організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні.

ЗАВДАННЯ

62. Перед розглядом Верховною Радою України проекту Закону України «Про Державний бюджет» на наступний рік народні депутати України від опозиції заблокували вхід до зали пленарних засідань і заявили, що не дозволять розглядати й голосувати цей проект у редакції, запропонованій Кабінетом Міністрів України і попередньо підтриманій на засіданні лідерів парламентських фракцій, що входять до парламентської більшості. На терміновій нараді лідерів парламентських фракцій, що входять до парламентської більшості, було ухвалене рішення провести засі-

дання Верховної Ради України у Національному палаці мистецтв «Україна».

У засіданні парламенту, яке відбувалось у Національному палаці мистецтв «Україна», взяли участь усі народні депутати, які входять до парламентської більшості, і Верховна Рада більшістю у 226 голосів, попередньо ухваливши рішення про одноразове відхилення від процедури розгляду та прийняття законів, без обговорення ухвалила Закон України «Про Державний бюджет» на наступний рік.

Група народних депутатів України від опозиції у кількості 57 осіб звернулася до Конституційного Суду України з конституційним поданням про визнання цього Закону неконституційним у зв'язку з порушенням процедури його розгляду та ухвалення.

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї справи.

63. До Конституційного Суду України з конституційним поданням звернулися 47 народних депутатів з метою визнати неконституційною постанову Верховної Ради України, якою вона утворила тимчасову спеціальну комісію з питань моніторингу реалізації законодавства про вибори Президента України та зобов'язала долучити до роботи представників органів виконавчої влади. На думку народних обранців, моніторинг реалізації законодавства про вибори Президента України не належить до компетенції парламенту. Окрім того, зобов'язавши представників органів виконавчої влади до участі в роботі тимчасової спеціальної комісії, парламент вийшов за межі своїх повноважень.

Проаналізуйте юридичні (правові) позиції Конституційного Суду України щодо правового статусу комітетів, тимчасових спеціальних та слідчих комісій Верховної Ради України.

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї справи.

64. Верховний Суд України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням, у якому просив

здійснити офіційне тлумачення ч. 5 ст. 94 Конституції України у системному зв'язку з частинами 2 та 3 ст. 57 Конституції України. Необхідність в офіційному тлумаченні суб'єкт права на конституційне подання обґрунтував тим, що закони, прийняті Верховною Радою України і підписані Президентом України оприлюднюються в різних офіційних виданнях в різний час, а це призводить до неоднозначності правозастосування. Для прикладу, Закон України “Про політичні партії в Україні” було опубліковано в Газеті “Урядовий кур'єр” 28.04.2001 р., в “Офіційному віснику України” – 11.05.2001 р., а в газеті “Голос України” – 12.05.2001 р..

З якого моменту набувають чинності закони України?

Які існують юридичні (правові) позиції Конституційного Суду України щодо часу набрання чинності законами?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України у цій справі.

65. Президент України застосував своє право “вето” до Закону України “Про імпичмент Президента України” та звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням про визнання його неконституційним. Своє конституційне подання Президент України, зокрема, обґрунтував тим, що за цей Закон було подано 230 голосів народних депутатів. Однак, за даними системи “Рада”, за законопроект проголосували депутат Н., який був фізично відсутній в Україні, депутат К., який перебував на стаціонарному лікуванні, а також Д., Л. і С., яких за місяць до цього було призначено міністрами, однак на момент голосування за зазначений Закон вони своїх депутатських повноважень ще не припинили. А депутат М. за даними ДПС перебував за межами держави.

Чи має право народний депутат доручати іншому народному депутату голосувати за нього? Чи мали право народні депутати, яких було призначено міністрами, голосувати на засіданні парламенту?

Чи впливають процедурні порушення, допущені під час голосування, на можливість застосування Президентом України

до такого закону права “вето”, та визнання його неконституційним?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї справи.

66. До Конституційного Суду України надійшло звернення Верховного Суду України, в якому він просив перевірити на відповідність Конституції України положення статей 220 та 221 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України”, відповідно до яких обов’язковою передумовою розгляду Верховною Радою України питання щодо надання згоди на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт є попереднє надання висновку комітету Верховної Ради України. Однак, статтею 80 Конституції України отримання такого висновку комітету Верховної Ради України не передбачено.

При цьому, внаслідок недотримання Верховною Радою України встановленої зазначеними статтями Закону України “Про Регламент Верховної Ради України” процедури притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт (без висновку комітету Верховної Ради України), адміністративні суди визнають затримання чи арешт таких народних депутатів незаконним та звільняють їх з-під варти.

Які юридичні (правові) позиції Конституційного Суду України щодо недоторканності народних депутатів України Вам відомі?

Чи має юридичне значення порушення процедури надання Верховною Радою України згоди на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт, закріпленої Законом України “Про Регламент Верховної Ради України”?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї справи.

67. До Конституційного Суду України звернувся Президент України з проханням надати офіційне тлумачення положень ч. 4 ст. 106 Конституції України, відповідно до якого *“Акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених пунктами 5, 18, 21 цієї статті, скріплюють підписами Прем’єр-міністр України і міністр, відповідальний за акт та його виконання”*. Президент України просив розтлумачити, по-перше, скріплення зазначених актів Президента України є правом, чи обов’язком Прем’єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання, по-друге, які правові наслідки матиме відмова Прем’єр-міністра України або міністра підписувати такий акт; по-третє, – з якого моменту набувають чинності зазначені правові акти Президента України.

Яке юридичне значення має скріплення актів Президента України підписами Прем’єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді-доповідача за цією справою.

68. До Конституційного Суду України надійшло звернення 78 народних депутатів України, в якому вони просили перевірити на відповідність Конституції України Постанову Верховної Ради України від 22 лютого 2014 р. *“Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України”*. У своєму зверненні народні депутати України зазначали, що Верховна Рада України, ухваливши цю постанову, вийшла за межі своїх конституційних повноважень, чим порушила ч. 2 ст. 6 та ч. 2 ст. 19 Конституції України. Окрім того, серед підстав дострокового припинення повноважень Президента України така підстава як *“самоусунення від виконання конституційних повноважень”* відсутня.

Яке рішення має ухвалити Конституційний Суд України за результатами розгляду цього звернення?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду

України.

69. До Конституційного Суду України надійшло звернення Президента України щодо перевірки на відповідність Конституції України Закону України «Про позбавлення В. Януковича звання Президента України», через його самоусунення від виконання своїх конституційних повноважень. У своєму зверненні Президент України зазначав, що відповідно до Конституції України звання Президента України зберігається за ним довічно, якщо тільки Президент не був усунений з поста в порядку імпичменту. Однак, у даному випадку повноваження колишнього Президента України В. Януковича було припинено Верховною Радою України не внаслідок застосування до нього процедури імпичменту, в шляхом ухвалення Постанови від 22 лютого 2014 р. “Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України”.

Яке рішення має ухвалити Конституційний Суд України?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді-доповідача за цією справою.

70. До Конституційного Суду України з конституційною скаргою звернувся громадянин К., який просив визнати неконституційним Декрет Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання та валютного контролю” за порушення норм якого НБУ застосував до нього фінансові санкції *(за відкриття К. рахунку в італійському банку без отримання індивідуальної ліцензії НБУ та внесення на нього 10 тис. євро)*. Окружний адміністративний суд, до якого К. оскаржив рішення НБУ, відмовив у задоволенні адміністративного позову, мотивуючи своє рішення тим, що НБУ діяв в межах повноважень, визначених Законом України “Про Національний банк України” та Декретом Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання та валютного контролю”. Апеляційний адміністративний суд залишив рішення Окружного адміністративного суду без змін.

У своїй конституційній скарзі К. зазначав, що відповідно до п.1) ч. 1 ст. 92 Конституції України, права та свободи людини визначаються виключно законами України, а відповідно до ст. 75 Конституції України, єдиним органом законодавчої влади є Верховна Рада України. Оскільки Кабінет Міністрів України не є органом законодавчої влади, Декрет Кабінету Міністрів України має бути визнаний таким, що не відповідає Конституції України.

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї конституційної скарги.

71. Верховна Рада України прийняла Закон України про внесення змін до низки Законів України «Щодо невідкладних заходів з питань децентралізації влади», відповідно до якого з метою розширення повноважень органів місцевого самоврядування, Кабінету Міністрів України надавалося право укладати адміністративні договори з обласними радами про делегування останнім частину повноважень центральних та місцевих органів державної виконавчої влади.

Кабінет Міністрів України звернувся з конституційним поданням до Конституційного Суду України щодо визнання цього Закону таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним). В конституційному поданні, зокрема вказувалося на невідповідність цього Закону ч. 2 ст. 6 та ч. 2 ст. 19 Конституції України, оскільки жодна норма Основного Закону України не закріплює право органів публічної влади укладати між собою адміністративні договори, тим більше – делегувати владні повноваження.

Які юридичні (правові) позиції Конституційного Суду України слід використати при розгляді цієї справи?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї справи.

72. Верховний Суд України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням у якому просив здійснити офіційне тлумачення ст. 140 Конституції України у системному зв'язку з ч. 2 ст. 19 Конституції України та з ураху-

ванням положень Європейсько Хартії місцевого самоврядування. Зокрема, суб'єкт права на конституційне подання просив роз'яснити, чи означає положення ст. 140, відповідно до якого *“Місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України”*, що територіальна громада, яка фактично є об'єднанням громадян за територіальною ознакою, також обмежена Конституцією та законами України, чи це конституційне положення, відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України поширюється виключно на органи і посадових осіб місцевого самоврядування.

Необхідність в офіційному тлумаченні Верховний Суд України обґрунтовував тим, що в процесі розгляду судами правових спорів за участю територіальних громад виникає неоднозначність у правозастосуванні. Зокрема, частина судів вважає, що жителі села, селища, міста не можуть бути зобов'язані робити те, що прямо не передбачено законодавством, оскільки це впливає з ч. 1 ст. 19 Конституції України.

Чим відрізняється загально-дозвільний та спеціально-дозвільний принципи (способи) правового регулювання?

Чи поширюється на об'єднання громадян принцип правового обмеження публічної влади, закріпленій ч. 2 ст. 6 та ч. 2 ст. 19 КУ?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цього подання.

К о н т р о л ь н і з а п и т а н н я

1. Яку роль відіграє Конституційний Суд України в забезпеченні функціонування принципу поділу державної влади?

2. Які юридичні (правові) позиції Конституційного Суду України стосуються питань формування, організації та діяльності Верховної Ради України?

3. Які юридичні (правові) позиції Конституційного Суду України стосуються дострокового припинення повноважень Верховної Ради України та порядку голосування на пленарних засіданнях.

4. Які юридичні (правові) Конституційного Суду України стосуються правового статусу Президента України?

5. Які юридичні (правові) Конституційного Суду України стосуються порядку формування Кабінету Міністрів України.

6. Які юридичні (правові) Конституційного Суду України стосуються недоторканості народного депутата України?

7. Які юридичні (правові) Конституційного Суду України стосуються правового статусу судової влади України?

8. Які юридичні (правові) Конституційного Суду України стосуються організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні?

С п и с о к л і т е р а т у р и

Баулін Ю. Новий формат діяльності Конституційного Суду України / Ю. Баулін // *Право України*. – 2016. – № 7. – С. 19-23.

Бринцев В., Олефір І. Забезпечення засад судової влади за конституційними поданнями Верховного Суду України / В. Бринцев, І. Олефір // *Вісн. Конституц. Суду України*. – 2012. – № 5. – С. 71–82..

Грובה В. П. Місцеве самоврядування та його система в рішеннях Конституційного Суду України / В. Грובה // *Вісник Одеського Національного університету*. – 2011. – Том 16. Випуск 15. Правознавство. – С.14–19.

Кампо В., Овчаренко В. Деякі теоретичні проблеми конституційного контролю за додержанням парламентом процедури внесення змін до Конституції України / В. Кампо, В. Овчаренко // *Вісн. Конституц. Суду України*. – 2011. – № 3. – С. 64–76.

Лужанський А. Неоднозначне застосування закону судами як підстава звернення до Конституційного Суду України / А. Лужанський // *Вісн. Конституц. Суду України*. – 2014. – № 4. – С.

111–120.

Мартинюк Р. Конституційний Суд України в системі стримувань і противаг // *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки.* – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2008. – Випуск 39. – С. 186–192.

Мартинюк Р. С. Конституційний Суд України у системі стримувань і противаг / Р. С. Мартинюк // *Держава і право. Юрид. і політ. науки.* – 2008. – Вип. 39. – С. 186–192.

Нагорнюк І. В. Питання політики і права в сфері Конституційного Суду України / І. Нагорнюк // *Європейські перспективи.* – 2012. – № 3 ч. 3. – С.170-174.

Овчаренко В. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку в аспекті практики Конституційного Суду України / В. Овчаренко // *Вісн. Конституц. Суду України.* – 2014. – № 2. – С. 74–93.

Погорелко В. Конституционная юстиция как фактор становления и развития конституционализма в Украине / В. Погорелко // *Современный конституционализм.* – 2006. – №1, 2 // [Електронний ресурс] // Режим доступу до : www.kspmr.idknet.com

Рева Р. Р. Поділ влади в контексті рішень Конституційного Суду України / Р. Р. Рева // *Форум права.* — 2012. — № 3. — С 596—602 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12rrrkcu.pdf>

Савчин М. Конституційний Суд України і динаміка конституційного порядку / М. Савчин // *Вісник Конституційного Суду України.* – 2015. – № 4. – С. 136–141.

Скомороха В. Окремі питання поділу влади і юрисдикція Конституційного Суду України / В. Скомороха // *Право України.* – 1998. – № 5. – С. 8–17.

Скомороха В. Окремі питання поділу влади, визначення державної та судової влади, незалежності судової влади / В. Скомороха // *Вісн. Конституц. Суду України.* – 2000. – С. 52–67.

Скомороха В. Парламентаризм та конституційна юстиція

в Україні: теорія і практика / В. Скомороха // Правова держава: Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2002. – Вип. 13. – С. 109–114.

Стецюк П. Роль Конституційного Суду України у процесі формування та реалізації національної доктрини конституційної держави / П. Стецюк // Вісн. Конституц. Суду України. – 2011. – № 4-5. – С. 64–73.

Стрижак А. А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави / А. А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 6. – С. 4–11.

Тупицький О., Шостенко О. Забезпечення виконання органами державної влади рішень Конституційного Суду України: теоретичний та практичний аспекти / О. Тупицький, О. Шостенко // Вісн. Конституц. Суду України. – 2014. – № 2. – С. 101–110.

5. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

1. Конституційні цінності, як об'єкт захисту КСУ.
2. Органи конституційної юрисдикції та їх місце в сучасній демократичній державі.
3. Основні моделі сучасного конституційного контролю та їх особливості.
4. Форми конституційного контролю.
5. Історія становлення та розвитку інституту конституційного контролю в Україні.
6. Місце КСУ в системі органів державної влади України.
7. Порядок формування КСУ. Структура КСУ.
8. Конституційно-правовий статус судді КСУ.
9. Основні функції та повноваження КСУ.
10. Організація діяльності КСУ.
11. Основні гарантії діяльності КСУ.
12. Основні гарантії діяльності судді КСУ.
13. КСУ в механізмі правової охорони Конституції України.
14. Правові засоби захисту Конституції України КСУ.
15. Підстави визнання правових актів неконституційними.
16. Юридичні наслідки визнання правових актів неконституційними.
17. Доктрина “політичного питання” в діяльності КСУ.
18. Види тлумачення і їх відмінність від способів тлумачення.
19. Офіційне тлумачення Конституції України як функція КСУ.
20. Основні функції офіційного тлумачення.
21. Інтерпретаційна діяльність КСУ як форма правової охорони та захисту Конституції України.
22. Підстави для звернення до КСУ щодо офіційного тлумачення Конституції України.
23. Практика Європейського суду з прав людини як джерело інтерпретаційної діяльності КСУ.
24. Межі тлумачення Конституції України КСУ.

25. **Форми звернень до КСУ та вимоги до них.**
26. **Суб'єкти права на конституційне подання до КСУ.**
27. **Суб'єкти права на конституційне звернення до КСУ.**
28. **Конституційна скарга: поняття, підстави та порядок звернення до КСУ.**
29. **Поняття та види провадження в КСУ.**
30. **Основні стадії конституційного провадження.**
31. **Учасники конституційного провадження, їх права та обов'язки.**
32. **Попередня перевірка конституційних звернень як стадія конституційного провадження.**
33. **Принципи конституційного провадження.**
34. **Відкриття конституційного провадження. Підстави для відмови у відкритті провадження.**
35. **Порядок ухвалення рішення КСУ про відмову у відкритті провадження.**
36. **Порядок розгляду справи на засіданнях Сенату та Великої Палати КСУ та винесення ними рішень.**
37. **Процесуальні особливості різних видів проваджень. Строки конституційних проваджень.**
38. **Підстави та порядок припинення розгляду звернень до КСУ.**
39. **Поняття та види Рішень КСУ за результатами різних видів конституційних проваджень.**
40. **Конституційно-правові вимоги до рішень КСУ.**
41. **Конституційно-правові вимоги до висновків КСУ.**
42. **Юридична сила рішень та висновків КСУ.**
43. **Верховенство рішень КСУ як гарантія їх виконання.**
44. **Обов'язковість, остаточність і неоскаржуваність рішень КСУ.**
45. **Окрема думка судді КСУ та її відмінність від окремої думки судді загальної юрисдикції.**
46. **Правова природа юридичних позицій КСУ.**
47. **Співвідношення понять “рішення” та “юридична позиція” КСУ.**
48. **Вплив юридичних позицій КСУ на правотворчу та право-**

застосовну діяльність в Україні.

49. КСУ в механізмі забезпечення та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина.
50. Юридичні позиції КСУ щодо забезпечення основоположних принципів правового статусу людини і громадянина.
51. Юридичні позиції КСУ щодо заборони зворотної в часі дії закону.
52. Юридичні позиції КСУ з питань реалізації права людини та громадянина на об'єднання в політичні партії і громадські організації.
53. Юридичні позиції Суду щодо права людини на життя.
54. Юридичні позиції КСУ щодо права на свободу пересування і вільний вибір місця проживання.
55. Свобода віросповідання в інтерпретації КСУ.
56. Юридичні позиції Суду щодо свободи мирних зібрань.
57. Юридичні позиції Суду щодо права на судовий захист.
58. Конституційні цінності, які є об'єктом правової охорони та захисту з боку КСУ.
59. Конституційний лад України у юридичних позиціях КСУ.
60. Юридичні позиції КСУ з питань реалізації принципу народовладдя.
61. Принцип верховенства права в юридичних (правових) позиціях КСУ.
62. Юридичні позиції КСУ з питань виборів та референдуму.
63. Роль КСУ у процедурі внесення змін до Конституції України.
64. Юридичні позиції КСУ щодо механізму ухвалення нової Конституції України.
65. Юридичні позиції КСУ в забезпеченні функціонування принципу поділу державної влади.
66. Юридичні позиції КСУ з питань організації і функціонування державної влади.
67. Юридичні позиції КСУ щодо функціонування Верховної Ради України та її органів.

68. Статус народного депутата України у юридичних позиціях КСУ.
69. Юридичні позиції КСУ щодо права народного депутата України на депутатський запит та депутатське звернення.
70. Юридичні позиції КСУ щодо недоторканності народного депутата України.
71. Юридичні позиції КСУ щодо функціонування інституту Президента України.
72. Юридичні позиції КСУ щодо статусу органів виконавчої влади.
73. Юридичні позиції КСУ щодо органів судової влади та прокуратури.
74. Юридичні позиції КСУ стосовно організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні.
75. Юридичні позиції КСУ з питань територіального устрою України.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КОНСТИТУЦІЙНА ЮРИСДИКЦІЯ»

Бринцев В. Д. Судовий конституціоналізм в Україні: доктрина і практика формування: у 2 кн. Кн. 1: монографія / В. Д. Бринцев. – Х.: Право, 2013. – 392 с.

Бринцев В. Д. Судовий конституціоналізм в Україні: доктрина і практика формування: у 2 кн. Кн. 2: монографія / В. Д. Бринцев. – Х.: Право, 2015. – 376 с.

Головін А. С. Захист прав людини і громадянина при здійсненні правосуддя в рішеннях Конституційного Суду України / А. С. Головін. – К.: Логос, 2011. – 307 с.

Гультай М. М. Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя: монографія / М. М. Гультай. – Х.: Право, 2013. – 424 с.

Евсеев А. П. Психологія конституційного судопроизводства: монографія / Евсеев Александр Петрович. – Х.: Юрайт, 2013. – 232 с.

Конституційна юрисдикція: підручник / Ю. Г. Барабаш, І. І. Дахова, О. П. Євсеев та ін. / за ред. Ю. Г. Барабаша та А. О. Селіванова. – Х.: Право, 2012. – 168 с.

Проблеми та перспективи запровадження індивідуальної конституційної скарги в Україні: Монографія / О. В. Петришин, Ю. Г. Барабаш, С. Г. Серьогіна, І. І. Бодрова. – К.: Атіка – Н, 2010. – 108 с.

Речицький В. В. Конституціоналізм. Коротка версія. Читанка з конституціоналізму для зацікавлених. – Харків: Харківська правозахисна група, Права людини, 2014. – 264 с.

Селіванов А. О. Конституційна юрисдикція: поняття,

зміст, принцип верховенства права, правові позиції по справах прав людини і конституційних конфліктів у сфері публічної влади. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2008. – 120 с.

Селіванов А. О. Конституційні проблеми в сучасній теорії права. Доктрина стабільності та охорони Конституції України в контексті її модернізації та ефективного конституційного правосуддя / А. О. Селіванов. – К.: Логос, 2012. – 152 с.

Скомороха В. Є. Конституційна юрисдикція в Україні: проблеми теорії, методології і практики / В. Є. Скомороха. – К. – «МП Леся», 2007 – 716 с.

Стрижак А. А. Конституція України в актах Конституційного Суду України (аналіт. огляд та комент.) / А. Стрижак. – К.: Ін Юре, 2010. – 631 с.

Тодыка Ю.Н. Толкование Конституции и законов Украины: теория и практика / Ю. Н. Тодыка – Х.: Факт, 2001. – 328 с.

Шевчук С. Основи конституційної юриспруденції. – К.: Український центр Правничих студій, 2001. – 302 с.

ЗМІСТ

1. Вступ.....	3
2. Загальний розрахунок годин лекцій та практичних занять.....	5
3. Програма навчальної дисципліни “Конституційна юрисдикція”.....	6
4. Плани практичних занять та завдання-казуси.....	10
5. Контрольні питання для підготовки до іспиту.....	79
6. Рекомендована література з навчальної дисципліни «Конституційна юрисдикція».....	80